

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль район Советы

КАРАР № XXVII-7

Балык Бистәсе ш.т.п.

2022 елның 29 октябре

2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр
план чорына Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль районының
Социаль-икътисадый үсеш стратегиясен
раслау турында

«Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законга, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 35 маддәсенә ярашлы рәвештә, «2030 елга кадәр Татарстан Республикасының социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 2015 елның 17 июнендәге 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законын исәпкә алып, «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» Татарстан Республикасы Законна үзгәрешләр кертү хакында» 2019 елның 5 апрелендәге 31-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законны кабул ителүгә бәйле рәвештә, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы» муниципаль берәмлеге уставының 30 маддәсе нигезендә, гавами тыңлаулар нәтижәләрен карап, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль район Советы **КАРАР БИРӘ**:

1. 2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының кушымта итеп бирелә торган Социаль-икътисадый үсеш стратегиясен расларга.

2. «2020-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау турында» 2020 елның 17 февралендәге L-1 номерлы Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль район Советы карарын үз көчен югалткан дип танырга.

3. Карарны Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының <http://ribnaya-sloboda.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтында һәм <http://pravo.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге “Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмат рәсми порталы”нда урнаштырырга.

4. Әлеге карар рәсми басылып чыккан көненнән үз көченә керә.

5. Карарның үтәлешенә контрольлек итүне Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль район Советының бюджет, финанслар, икътисад, жирле салымнар һәм эшқуарлык буенча даими комиссиясенә йөкләргә.

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль
район Башлыгы
урынбасары

Ф.Г. Әхмәтҗанова

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль
район Советының
2022 елның 29 октябрдә
XXVII -7 номерлы карары
белән расланды

**2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр
Татарстан Республикасы Балык Бистәсе
муниципаль районының социаль-иқътисадый үсеш
СТРАТЕГИЯСЕ**

Балык Бистәсе ш.т.п., 2022 ел

Эчтәлек

2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Социаль-икътисадый үсеш стратегиясе паспорты	6
1. Гомуми нигезләмәләр	7
2. ББМР стратегиясенең максатлары һәм бурычлары	8
3. ББМРның социаль-икътисадый хәленә сыйфатлама	8
3.1. Икътисадый-географик урынның төп мәгълүматлары һәм үзенчәлекләре	8
3.2. ББМРның төп социаль-икътисадый күрсәткечләре	10
4. ББМРның көндәшлеккә өстенлекләре	Ошибка! Закладка не определена.
4.1. Транспорт-логистика инфраструктурасы	Ошибка! Закладка не определена.
4.2. Файдалы казылмаларның булуы	14
4.3. Энергетика	14
5. Балык Бистәсе муниципаль районы үсешенең төп юнәлешләре. Проблемалар һәм хәл итү юллары	15
5.1. Агросәнәгать комплексын үстерү	18
5.2. Сәнәгатьне үстерү	24
5.3. Кече һәм урта эшкүарлыкны үстерү	24
5.4. Туризм үсеше	26
5.5. Кулланучылар базарын үстерү	28
6. Социаль өлкәне үстерү	29
6.1. Сәламәтлек саклау	29
6.2. Мәгариф	32
6.3. Мәдәният	37
6.4. Спорт	44
6.5. Халыкның мәшгульеге һәм социаль ярдәм	54
7. Территорияне үстерү	59
7.1. Торак төзелеше һәм территорияләргә төзекләндерү	59
7.2. Торак-коммуналь хужалык	63
7.3. Юлларны карап тоту	69
8. ББМР стратегиясен тормышка ашыру механизмы	69
9. ББМР стратегиясен тормышка ашыру чараларының жыйнама исемлегенә	70
10. ББМР стратегиясен тормышка ашыруның социаль-икътисадый нәтижәләргә бәяләү	87

Балык Бистәсе муниципаль районының 2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәрге план чорына Социаль-икътисадый үсеш стратегиясе паспорты

Стратегияне жаваплы башкаручы	Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитеты
Стратегияне бергәлектә башкаручылар	Балык Бистәсе муниципаль районы жирлекләренең жирле үзидарә органны
Стратегиянең максатлары	Район икътисадын үстерү нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы халкының тормыш сыйфатын күтәрү
Стратегиянең бурычлары	<ol style="list-style-type: none"> 1) инвестицияләр жәлеп итү; 2) Балык Бистәсе муниципаль районының финанс-икътисадый үз- үзен тәэмин итү (житешлек) дәрәжәсен күтәрү; 3) туризм үсеше; 4) кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру; 5) өстәмә эш урыннары булдыру; 6) гомер озынлығын арттыру; 7) торак пунктларны төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү.
Стратегияне тормышка ашыруның төп нәтижәләре һәм вакыты	<p>Стратегияне тормышка ашыруның төп нәтижәләре булачак:</p> <ul style="list-style-type: none"> - халыкның тормыш сыйфатын яхшырту; - 2030 елга: <ul style="list-style-type: none"> • ТПП ны 87% ка арттыру; • яңа житештерү куәтләрен ачу хисабына бюджет тәэмин ителеше; • гомер озынлығын 80 елга кадәр арттыру; • яңа 250 эш урыны булдыру; • уртача айлык хезмәт хакын 32284 сумга кадәр житкерү (71%) - 2024 елга: <ul style="list-style-type: none"> • ТПП ны на 34 % ка арттыру; • инвестицияләрне 89% ка арттыру; <ul style="list-style-type: none"> • яңа 154 эш урыны булдыру, шул исәптән туризм өлкәсендә; • бистә (авыллар) эчендәге юлларны норматив хәлгә китерү, халыкны сыйфатлы эчә торган су белән тәэмин итү. <p>Стратегия 2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр Балык Бистәсе муниципаль районының үсеш перспективалары белән эшләнә.</p>

Стратегияне финанслау	<p>Финанслау күләме ел саен жирле бюджетны формалаштырганда һәм кабул иткәндә билгеләнә.</p> <p>Республика бюджеты акчалары исәбеннән финанслау күләме бюджетара мөнәсәбәтләр формалаштыру этабында билгеләнә һәм Татарстан Республикасы бюджетын кабул итү процессында төзәтмәләр кертелә.</p>
--------------------------	---

1. Гомуми нигезләмәләр

2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр чорга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Социаль-икътисадый үсеш стратегиясе (алга таба Балык Бистәсе МР стратегиясе) «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында» 2015 елның 16 мартындагы 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 2015 елның 15 мартындагы 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә эшләнә (алга таба Стратегия – 2030).

Балык Бистәсе муниципаль районы стратегиясен тормышка ашыруның төп максаты – район икътисадын үстерү нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы халкының тормыш сыйфатын күтәрү.

Балык Бистәсе муниципаль районы стратегиясен тормышка ашыру чоры югарыда телгә алынган законнар белән бәйлә.

Балык Бистәсе МР Стратегиясен эшлэгәндә һәм гамәлгә ашырганда Стратегия 2030 - 3, 6 һәм 15 ел билгеләгән диапазоннарда өч еллык шуыша торган (тотрыксыз) планлаштыру методын куллану планлаштырыла. Шуңа бәйлә рәвештә, Балык Бистәсе МР Стратегиясенә төп чаралары 2022-2024 елларга тупланган.

Ел саен чаралар планын үтәү нәтижәләре буенча һәм ББМР үсешенә тышкы һәм эчке факторларыннан чыгып, чираттагы өч еллык планлы чорга (2018-2020 еллар, 2019-2021 еллар, 2022-2024 еллар) чаралар детальләштерелә. Төп этап тәмамлангач, 2021 елда Балык Бистәсе МР Стратегиясенә төп этабы кирәк вакытта аңа тиешле үзгәрешләр кертеләчәк, шулай ук, өч еллык шуыша торган (тотрыксыз) планлаштыру кулланып, чираттагы алты еллык чаралар планы эшләнәчәк.

Балык Бистәсе МРның социаль-икътисадый үсеш мәсьәләләрен хәл итү үсешкә комачуалый торган проблемалар исемлегенә һәм сәбәпләренә нигезләнә.

Татарстан Республикасы Президенты Р.Н. Миңнеханов һәм Татарстан Республикасы Премьер-министры И.Ш. Халиков һәм Муниципаль берәмлекләр Советы Президиумы рәисе М.З. Шакиров тарафыннан расланган Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органнарының һәм Татарстан Республикасы жирле үзидарә органнарының 2016 елның 03 мартындагы 01-2264 номерлы съезды йомгаклары буенча ББМР авыл жирлекләре Россия Федерациясе Дәүләт хакимияте башкарма органнарының һәм Татарстан Республикасы жирле үзидарә органнарының уртак чаралары планы нигезендә ББМР Стратегиясе кысаларында социаль-икътисадый үсешнең үз планнарын эшлиләр. Аларның үтәлешен мониторинглауны ББМР Башкарма комитеты тәэмин итә.

2. ББМР Стратегиясенен максатлары һәм бурычлары

Балык Бистәсе МР Стратегиясен гамәлгә ашыруның максаты район икътисадын үстерү нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы халкының тормыш сыйфатын яхшырту.

Куелган максатка ирешү өчен түбәндәге бурычлар хәл ителергә тиеш:
инвестицияләрне жәлеп итү;

Балык Бистәсе МРның финанс-икътисадый үз-үзен тәэмин итү (житешлек) дәрәжәсен күтәрү;

туризмны үстерү;

кече һәм урта бизнесны үстерү өчен шартлар тудыру;

өстәмә эш урыннары булдыру;

көтелә торган гомер озынлыгын арттыру;

торак пунктларын төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү.

3. Балык Бистәсе МРының социаль-икътисадый хәленә сыйфатлама.

3.1. Икътисадый-географик урынның төп мәгълүматлары һәм үзенчәлекләре

Балык Бистәсе МР административ үзәге - Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогы - Татарстан Республикасы башкаласы Казан шәһәренә якин урнашкан район үзәкләренә берсе, бүгенге көндә Россия һәм чит ил инвесторларын жәлеп итү өчен кирәкле барлык шартларга да ия.

Икътисадый сәясәт өлкәсендә жирле үзидарә органнарының төп бурычы - икътисадны ныгыту һәм алга таба үстерү, предприятиеләрнең тотрыклы эшләве өчен уңайлы мохит булдыру, район халкының тормыш дәрәжәсен яхшырту.

Балык Бистәсе МР отышлы (уңайлы) икътисадый-географик урынны алып тора:

- Кама елгасы ярында урнашкан, Балык Бистәсе район үзәгендә причал бар, ул 9 метрга кадәр утырышлы булган зур йөк судноларын кабул итә ала;

- “Казан” халыкара аэропортына якинлык (80 км);

- район территориясе буенча федераль дәрәжәдәге трассалар уза - М7 Казан - Чаллы һәм Казан-Оренбург.

Балык Бистәсе муниципаль районы 1927 елда төзелгән, Татарстан Республикасының үзәк өлешендә Кама елгасының уң ярында урнашкан. Район көнбатыштан Лаеш, төньяк-көнбатыштан Питрәч һәм Теләче районнары белән чиктәш, төньяктан - Саба, көнчыгыштан - Мамадыш районнары белән. Район территориясендә Кама елгасы, Бәтке, Әшнәк, Суша һәм Шумбут инешләре ага.

Район территориясе 2041,4 кв. км, шул исәптән урман фонды жирләре 537,01 кв. км, авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрнең мәйданы 1189,1 кв. км тәшкил

итә. Район территориясендә 1 шәһәр һәм 26 авыл җирлеге урнашкан. Районда барысы 77 торак пункт урнашкан.

Таблица №1. Балык Бистәсе МР ның авыл җирлекләре

№	Җирлекнең аталышы (исеме)	Административ үзәк	Торак пунктлар саны	Халык саны (кеше), 2021 елның 1 гыйнварына
1	Балык Бистәсе шәһәр җирлеге	Балык Бистәсе ш.т.п.	1	7715
2	Анатыш авыл җирлеге	Анатыш авылы	2	686
3	Балыклы Чүкәй авыл җирлеге	Балыклы Чүкәй авылы	3	629
4	Биектау авыл җирлеге	Биектау авылы	5	1081
5	Олы Елга авыл җирлеге	Олы Елга авылы	4	986
6	Бәтке авыл җирлеге	Бәтке авылы	4	382
7	Олы Кульга авыл җирлеге	Олы Кульга авылы	4	434
8	Зур Мәшләк авыл җирлеге	Зур Мәшләк авылы	3	619
9	Олы Әшнәк авыл җирлеге	Олы Әшнәк авылы	2	430
10	Олы Солтан авыл җирлеге	Олы Солтан авылы	3	253
11	Казак Чаллысы авыл җирлеге	Казак Чаллысы авылы	6	475
12	Корноухово авыл җирлеге	Корноухово авылы	4	535
13	Күгәрчен авыл җирлеге	Күгәрчен авылы	2	994
14	Күки авыл җирлеге	Күки авылы	1	478
15	Котлы Бөкәш авыл җирлеге	Котлы Бөкәш авылы	4	1897
16	Масловка авыл җирлеге	Масловка авылы	1	617
17	Түбән Тегермәнлек авыл җирлеге	Югары Тегермәнлек авылы	2	1008
18	Яңа Арыш авыл җирлеге	Яңа Арыш авылы	1	671
19	Полянка авыл җирлеге	Полянка авылы	1	768
20	Рус Әшнәге авыл җирлеге	Рус Әшнәге авылы	1	374
21	Троицкий Урай авыл җирлеге	Троицкий Урай авылы	2	498
22	Уракчы авыл җирлеге	Уракчы авылы	4	487

№	Жирлекнең аталышы (исеме)	Административ үзәк	Торак пунктлар саны	Халык саны (кеше), 2021 елның 1 гыйнварына
23	Шумково авыл жирлеге	Шумково авылы	4	405
24	Шомарбаш авыл жирлеге	Шомарбаш авылы	4	439
25	Шумбут авыл жирлеге	Шумбут авылы	4	484
26	Югары Ырга авыл жирлеге	Югары Ырга авылы	2	301
27	Балтач авыл жирлеге	Балтач авылы	2	798

Район халкының гомуми саны 2021 ел башына 24444 кеше тәшкил итте, шуларның 52,2%ы хезмәткә яраклы яшьтәге халык, хезмәт яшеннән өлкәннәр 33,1% ы, балалар 14,7% тәшкил итә. Милли состав 79,2% - татарлар, 19,8% - руслар һәм 1% - башка милләтләр вәкилләре.

Таблица № 2. Балык Бистәсе МР халкының сан динамикасы

Халык саны (кеше), ел башына						
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
28300	28120	28100	27964	27315	26910	26560
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
26233	26096	25774	25440	25052	24780	24444

3.2. Балык Бистәсе муниципаль районының төп социаль – икътисадый күрсәткечләре

Район икътисады авыл хужалыгы, төзелеш тармагы, сәнәгать, күпләп һәм ваклап сату предприятиеләре һәм оешмалары тарафыннан тәкъдим ителгән. 2021 елда икътисадый эшчәнлекнең барлык төрләре буенча тулай территорияль продукт 5,2% ка арткан һәм 7,9 млрд.сум тәшкил иткән (жан башына исәпләгәндә – 324,9 мең сум).

Районда агросәнәгать комплексы системасы үсеш алган. Тулай территорияль продуктның 39,4% агросәнәгать комплексында житештерелә.

2021 елда авыл хужалыгының тулай продукциясе күләме 12% ка кимегән һәм 2 117 млн.сум тәшкил иткән.

Соңгы елларда үсемлекчелек өлкәсендә югары маржиналь культуралар (кукуруз, көнбагыш һәм рапс) үстерүгә өстенлек бирелә. Уңыш: кукуруз-42,3 ц/га, көнбагыш – 19,2 ц/га, рапс – 11,8 ц/га.

Район хужалыкның кече формаларын үстерү буенча республикада алдынгы урыннарны били. Район территориясендә 46 гайлә фермасы эшли. Тагын 5-се төзелеш стадиясендә.

Терлекчелек өлкөсөндө сөт житештерү югары үсөш алган. Мәсәлән, районда гамәлдә булган 46 гаилә фермасының 22сө сөт юнөлөшөндө эшли. Көн саен район 50 тонна сөт сава, 2021 ел белән чагыштырганда бу - бер дәрәжәдә, ягъни 100%.

Мөгөзлө эрө терлекләр саны 14256 баш тәшкил итә, шул исәптән 4 500 баш сыерАвыл хужалыгы үсөшөнә «Кулон-Агро» ЖЧЖ, «ВЗП Рыбная Слобода» ААЖ, «Солтан» агрофирмасы ЖЧЖ, «Логос» ЖЧЖ кебек предприятиеләр зур өлөш кертәләр.

Таблица № 3. 2017 - 2021 еллар чорында Балык Бистәсе МРның социаль-икътисадый үсөш күрсәткөчләрөнөң үзгәрү динамикасын бәяләрү

Күрсәткөчнөң аталышы	ЧОРЛАР				
	2017ел	2018ел	2019ел	2020ел	2021ел
Даими халык саны (ел башына) кеше.	25774	25440	25052	24780	24444
узган елга карата %ларда	98,76	98,7	98,47	98,91	98,64
Тулай территориаль продукт - барлыгы, млн. сум.	6 043,8	6 858,0	7 204,9	7 652,3	7 894,4
узган елга карата %ларда	113,4	114,0	101,3	99,50	104,7
Эрө һәм урта предприятиеләр буенча өстәмә кыйммәт күләме, барлыгы, мең сум (факттагы бәяләрдә)	746 018	961 313	666 635	633 127	632 052
узган елга карата %ларда	117,9	128,9	69,35	94,97	99,83
Үзләрө житештергән товар, башкарылган эшләр һәм хөзмәтләр күләме үз көчләрө белән, мең сум.	1 304,1	1 215,5	995,5	923,34	1 158,4
узган елга карата %ларда	131,6	93,2	81,9	92,75	125,45
Сәнәгатъ житештерүө индексы, %	140,0	151,9	123,9	72,6	162,5
Барлык категория хужалыкларда, гамәлдәгө бәяләрдә - тулаем авыл хужалыгы продукциясе, млн. сум (авыл хужалыгы оешмаларында һәм шәхси ярдәмчө хужалыкларны да исәпкә алып)	4536,9	4691,9	3460,5 без ЛПХ	3166,4 без ЛПХ	2561,7 без ЛПХ
Бөртөклеләр уңышы, гектардан	32,7	23,6	28,3	30,9	17,8

Күрсәткечнең аталышы	ЧОРЛАР				
	2017ел	2018ел	2019ел	2020ел	2021ел
алынган центнер					
Сөт житештерелде, барлык төр хужалыктарда (а/х берләшмәләрендә, КФХ һәм ИП)	16 675	16 915	17453	17213	14548
Мөгезле эре терлекләр саны	12 735	13 077	13827	14237	14256
Төп капиталга инвестицияләр күләме, млн. сум	1 299,5	1 176,6	294,6	659,6	376,9
Төп капиталга инвестицияләр күләме (бюджет акчаларыннан башка), мең сум	1 259,7	1 176,6	1 030,1	1 209,3	959 398,0
-жан башына исәпләгәндә инвестицияләр (бюджеттан тыш) күләме, мең сум	49,52	46,97	41,1	48,8	39,2
Торак йортларны кулланышка кертү, гомуми мәйданы, кв.м.	13 018	13 500	13 624	13 186	15 001
узган елның тиңдәшле чорына карата %ларда	100,1	103,7	104,7	96,79	87,9
Салым һәм салым булмаган керемнәр, мең сум.	212 999	237 367	230 867	231 894	265 771
алдагы елга үсеш темпы, %	107,4	111,4	97,26	100,44	114,61
шул исәптән жан башына исәпләгәндә, мең сум	8,4	9,5	9,2	9,4	10,9
Ваклап сату товар әйләнеше күләме, млн. сум.	1 686,5	1 882,6	1853,9	1 825,3	2 114,63
узган елның тиңдәшле чорына карата %ларда	102,9	111,6	98,46	98,46	115,9
Хезмәт өчен түләү фонды, млн. сум.	1 089,1	1 231,9	1 265,9	1206,9	1382,9
алдагы елга карата, %	109,3	113,1	102,8	95,67	114,6
Эшләучеләрнең уртача исемлектәге саны	4 314	4 411	3 421	3 230	3 161
алдагы елга карата, %	102,9	102,2	101,8	97,7	98,1

Күрсәткечнең аталышы	ЧОРЛАР				
	2017ел	2018ел	2019ел	2020ел	2021ел
Уртача айлык хезмәт хакы, сум	21 037	23 117	26 493,7	28 429	30 295,3
Узган елга карата үсеш темпы, %	113,8	109,9	105,3	105,8	106,5
Теркәлгән эшсезлек дәрәжәсе чор ахырына, %	0,55	0,39	0,3	0,4	0,3

2021 елда үзбездә житештерелгән товарлар, башкарылган эшләр һәм хезмәтләр күләме 1 158,4 млн.сум тәшкил итте. Сәнәгать житештерүе индексы 100,5% тәшкил итте. Район сәнәгатенең әйдәп баручы предприятиеләре-«АПК Русский Мрамор» ЯАЖ, «Балык Бистәсе ХПП» ЖЧЖ, «Кызыл Йолдыз урман хужалыгы»ДБУ.

Төп капиталга инвестицияләр күләме 2021 ел нәтижеләре буенча 1 340,3 млн. сум тәшкил итте. Балык Бистәсе МРында «Клариус» ЖЧЖ (кларий жәене үрчетү заводы), «КАЗ» Балык Бистәсе агрофирмасы» ЖЧЖ (авыл хужалыгы кошлары үрчетү), «Kisher» ЖЧЖ (кондитер эшләнмәләре житештерү проекты), «Эдем» ЖЧЖ (юл буе кафесы «Кама» ЖЧЖ) кебек инвесторлар жәлеп ителде.

Ваклап сату товар әйләнеше үсеше темпы – 106,8% (күләме – 2 114,6 млн.сум), халыкка түләүле хезмәтләр күрсәтү-96,5% (99,4 млн. сум) тәшкил итте.

Эшсезлек дәрәжәсенен кимүе теркәлде.

2021 ел нәтижеләре буенча районда уртача хезмәт хакы 28 933,6 сум тәшкил иткән.

2021 елга берләштерелгән бюджет керемнәре 267,8 млн. сум тәшкил итә, 2020 ел дәрәжәсенә 115,1%.

Социаль өлкәгә киткән чыгымнарда килгәндә, аларның күләме республика дәрәжәсендә билгеләнгән нормативлар нигезендә формалаша. Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, хужалык итүче субъектлар эшчәнлегенән жирле бюджетка керемнәренә артуы, шулай ук бюджет оешмаларында бюджет акчаларын экономияләүдән киләсе бюджет елында жирле бюджетның гомуми күләмен арттырмый, чөнки законнар нигезендә бу очракта бюджет трансфертларының күләме кими бара (үзгәрми торган чыгым вәкаләтләре булганда).

Үсеш бюджеты шулкадәр аз ки, бу күләмнәр хисабына инвестицион эре проектларны тормышка ашырып булмый. Шуңа бәйле рәвештә, ниччиксез, бюджеттан тыш инвестицияләр жәлеп итү, шулай ук Балык Бистәсе МРның республика һәм федераль проектларда катнашуын кинәйтү аерым игътибар таләп итә.

Шулай итеп, Балык Бистәсе МРның иң житди проблемаларының берсе- бюджет кытлыгы һәм жирле әһәмиятгә мәсьәләләрне тиешле дәрәжәдә хәл итү, шулай ук үсеш бюджетын формалаштыру өчен өстәмә салым һәм салым булмаган керемнәр булмау.

Бюджет чыгымнарының нәтижәлелеген күтәрү өчен бюджет дисциплинасын яхшыртырга кирәк. Шулай ук гамәлдән чыккан кредит бурычы, финанслау лимитлары белән тәмин ителмәгән чыгымнарны барлыкка китерүне төшереп калдырырга.

Финанс дисциплинасын күтәрү максатыннан муниципаль унитар предприятиеләр эшчәнлеген финанс контролен көчәйтәргә һәм камилләштерергә кирәк.

Балык Бистәсе МР территориясендә эшчәнлек алып баручы кайбер предприятиеләр башка муниципаль берәмлекләрдә теркәлгән, бу Балык Бистәсе МР бюджетыннан төшөп калучы салым керемнәре турында сөйли.

4. Балык Бистәсе МРның конкурентлыкта (көндәшлектәге) өстенлекләре

4.1. Транспорт-логистика инфраструктурасы

Балык Бистәсе муниципаль районы Татарстан Республикасының үзәк өлешендә Кама елгасының уң як ярында урнашкан. Район Лаеш, Питрәч, Теләче, Саба һәм Мамадыш районнары белән чиктәш. Район үзәге. Балык Бистәсе Татарстан Республикасы башкаласыннан 90 км ераклыкта, Яр Чаллы шәһәреннән 180 км ераклыкта, «Казан» халыкара аэропортыннан 80 км ераклыкта урнашкан.

Шәһәр тибындагы Балык Бистәсе бистәсндә 9 метрга кадәр утырышлы суднолар кабул итә ала торган причал бар, сезонда уртача 350 мең тоннага кадәр йөк уза. Пассажирларны утырту-төшерү өчен причал белән төзекләндерелгән яр буге бар.

Район территориясә буенча М-7 «Волга» Мәскәү – Түбән Новгород – Казан – Уфа һәм Р-239 «Казан – Оренбург – Акбулак – Казахстан Республикасы белән чик» федераль әһәмияткә М-7 "Волга" трассалары уза.

4.2. Файдалы казылмалар булу

Районда известь мелиорантлары һәм вак таш ясау өчен яраклы каты файдалы казылмалар базасы бар. Әлеге карьерның эше нәтижәсендә басуларга ел саен 21 000 тонна известьташ кертелә, ел саен авыл жирлекләрендә 10 км бистә (авыллар) эчендәге юлларга вак таш салына. Карьер 2021 елда ябылды.

4.3. Энергетика

Район территориясендә Котлы Бөкәш подстанциясә урнашкан, ул Татарстан Республикасының биш муниципаль районы (Саба, Теләче, Мамадыш, Питрәч һәм Балык Бистәсе) кулланучыларын электр белән тәмин итә ала һәм республиканың ике энергорайонын-Түбән Кама, Казан районнарын тоташтыра. Моннан тыш, ул Идел буге һәм Урал энергосистемалары арасында мөһим бәйләүче буын булып тора. «Котлы Бөкәш» ПС 220 кВ ны реконструкцияләү нәтижәсендә, энергия нәтижәле һәм экологик жиһазлар кулланып, кулланучыларны электр белән тәмин итүнең ышанычлылыгы артты, эксплуатациягә чыгымнар кимеде. Объектның егәрлеге 146,8 МВА тәшкил итә. Әлеге объектның энергетика ресурсларын безнең районга

инвестицияларга теләк белдергән инвесторларның яңа житештерү куәтләрен электр энергиясе белән тәэмин итә ала.

5. Балык Бистәсе муниципаль районының төп үсеш юнәлешләре. Проблемалар һәм чишелеш юллары

Максат: тулай территориаль продуктны арттыру һәм районның инвестицион жәлеп итүчәнлеген арттыру, яңа эш урыннары булдыру һәм халыкның мәшгульлеге проблемаларын хәл итү.

Бурычлар:

- агросәнәгать комплексын үстерү,
- сәнәгатьне үстерү,
- туризм үсеше.

Сәнәгать мәйданчыкларын үстерү һәм резидентлар жәлеп итү

Районда 2 аккредитация узган сәнәгать паркы - «Прикамье» («Балык Бистәсе ХПП» ЖЧЖ идарәче компаниясе) һәм «Слобода» (УК ПП ООО «Слобода») эшли.

«Прикамье» сәнәгать паркы территориясе мәйданы - 8,2 га, резидентлар саны - 1 («Балык Бистәсе ХПП» ЖЧЖнең төп резиденты), 45 эш урыны булдырылган, уртача хезмәт хагы - 37,7 мең сум, предприятиенең 2021 елдагы әйләнеше - 867,4 млн сум, түләнгән салымнары - 8,6 млн сум (2021 елда - 2,8 млн сум).

Зур Мәшләк авылында «Кишер» ЖЧЖнең кондитер эшләнмәләре предприятиесе базасында (якорь резиденты) «Бистә» сәнәгать паркы (2,01 гектар) төзелде. Парк резидентлары өчен житештерүгә элеккеге ашханә бинасы эзерләнә: газ, су үткәрелде, түбә тулысынча алыштырылды, «Сәламәт туклану фабрикасы» ЖЧЖнең потенциал резиденты белән килешү төзелде. 2022 елга тагын ике яңа резидент жәлеп итү планлаштырыла, гомуми инвестицияләре 30 млн сумнан артык, һәм 30 эш урыны булдыру планлаштырыла. Хәзерге вакытта сәнәгать паркының тулылыгы 50 % тәшкил итә. Парк резидентлары кондитер эшләнмәләре житештерү белән шөгыйльләнәчәк, дип планлаштырыла. Сәнәгать паркында уртача хезмәт хагы 25 мең сум булган 17 эш урыны булдырылган. Салымнар 2,9 млн. сум түләнгән, «Кишер» ЖЧЖ нең 2021 елга әйләнеше - 30,3 млн. сум.

Киләчәктә предприятиене чимал белән тәэмин итү максатларында үз авыл хужалыгы производствосын булдыру планлаштырыла. Бүгенге көндә челтәр кибетләре белән килешү төзелде. Шулай ук «Kisher» ЖЧЖ Wildberries һәм Ozon кебек маркетплейслар продукциясен сатуда актив файдалана.

Муниципаль район территориясенә инвесторлар жәлеп итү буенча актив эш алып барыла. Инвестиция проектлары арасында түбәндәге проектларны аерып күрсәтергә мөмкин:

- «Кыргый Ферма» КФХ - эко-туристик кластер. Безнең районның урнашуы эчке һәм тышкы туризмны үстерү өчен зур өстенлек бирә. Татарстан туристларын жәлеп итүнең иң популяр урыннарының берсе "Кыргый Ферма" Экопаркы булды,

аңа 2020 елда 7 меңнән артык турист, 2021 елда 8000 дән артык кунак килде. Хәзерге вакытта проект үз концепциясен яңа идеяләр һәм объектлар белән тулыландыра, инфраструктура булдыру - өч катлы кунак йорты файдалануга тапшырыла, алты кырлы бура рәвешендә мунча комплексларын төзү эшләре алып барыла. Проект суммасы 208 млн. сум, инвестицияләр күләме 109,6 млн. сум, 11 эш урыны булдырылган, 37 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- «КАМА ЛЭНД» балыкчылык авылы. 2021 елда «Кыргый Ферма» КФХ инвесторы белән параллель рәвештә тагын бер проектка - балыкчылык авылы «КАМА ЛЭНД» төзелешенә керештеләр. Проектның максаты - карп гаиләсенә ясалма тугыз сулыгында балык үстерү юлы белән аквакультураны үстерү. Проектта туристларны, ат-спорт комплексын, страус фермасын, гольф кырларын жәлеп итү, мотокросс өчен трассалар төзү максатыннан түләүле балыкчылар өчен ял итү өчен кунак йортлары төзү. Проект суммасы 100 млн. сум, инвестицияләр күләме 36,8 млн. сум, 13 эш урыны булдырылган, 60 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- «Halal Resort» экотуризм базасы.

Тагын бер популярлык казану урыны - «Halal Resort» экотуризм өчен База. Әлеге проектның уникальлеге шунда ки, мондый формат (хәләл) республикада да, Россиядә дә юк.

Хәләл-лайфстайл кануннары буенча экотуризм базасы - Сорочьи Горының "Чулман диңгезе" ярында Halal Resort глэмпингы беренче кунакларны 10.06.2022 дән кабул итә башлады, һәм урыннар инде актив броньлана.

База балалары булган гаиләләргә дә, табигатьтә тыныч вакыт үткәрергә теләүчеләргә дә гаилә ялын үткәрү өчен билгеләнгән һәм үз эченә 13 аерым (ялгыз) йортны, ашау зонасы, мунча комплексы, жәйге кафе, кухня, гыйбадәт комплексы, балалар өчен уен мәйданчыгын ала.

Территориядә шулай ук сәяхәтче автойортлар өчен урыннар каралган. 2022 елга инвестор планнарында ел әйләнәсе кунакларны кабул итәргә мөмкинлек бирәчәк төп бинаны төзүгә керешү. Анда кышкы һәм жәйге кухнялар, мунча комплексы, өстәлләр белән терраса урнашчак. Проект суммасы 40 млн. сум, инвестицияләр 15 млн. сум, 10 эш урыны булдырылган, 15 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- «Балык» ЖЧЖ балык эшкәртү цехы («Клариус» ЖЧЖ). «Клариус» ЖЧЖ заводы территориясендә 2021 елда төзелеш-монтаж эшләре тәмамланган һәм аена 6,5 тоннага кадәр эзер продукция эшкәртү цехы эшли башлаган (10 тоннага кадәр балык эшкәртү), сату өчен продукция житештерәләр: унага соусында филе, фарш, салкын ыслауда филе. Федераль челтәрләрнең дистрибьюторлары белән эш җайга салынган. Продукция Татарстанның эре шәһәрләрендә (Казан, Чаллы), Мәскәү һәм Мәскәү өлкәсендә, шулай ук көньяк федераль округы шәһәрләрендә сатыла.

Проект суммасы 20,2 млн. сум, бүгенге көнгә 27,9 млн. сум акча кертелгән, 12 эш урыны булдырылган, 22 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- "SU BUENDA" туристик авылы белән агропарк.

Район туризм юнәлешендәге инвесторларны жәлеп итү белән актив шөгыйльләнә. Шулай итеп, 2021 елда инвестор муниципалитет адресына «SU BUENDA «туристик авылы белән агропарк төзү»проекты белән мөрәҗәгать итте.

Проект авыл хужалыгы тармагын һәм туризмны үстерүне үз эченә ала. Жир кишәрлеге сайланды. Рәсмиләштерү процессы бара. Агымдагы елда модульле форматтагы беренче экодом төзелгән. Проект суммасы 600 млн. сум, 2 млн. сум салынган, 2 эш урыны булдырылган, 70 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- «Масловка»Аэрошәһәре төзелеше.

Татарстан Республикасының "авиация яратучылар Федерациясе" Балык Бистәсе районында "Масловка" Аэрошәһәрчеге проектын тормышка ашыра башлады. Проект бер яктан кече һәм эшлекле авиацияне, балалар авиация-техник ижатын үстерүгә юнәлдерелгән проектның комплекслы якин килүе һәм күпкырлы булуы, шәһәр читендә актив ял итү зонасын булдыруга юнәлтелгән, ә икенче яктан — шәһәрләр арасында кече һәм эшлекле авиация чаралары арасында тиз хәрәкәт итү мөмкинлеге булган концептуаль торак комплексы. Әлеге проект Татарстан Республикасы Президенты каршындагы инвестицион советта каралды һәм хупланды. Игълан ителгән инвестицияләр күләме 791 млн. сум тәшкил итә, бүгенге көндә проектка 66,3 млн.сум инвестицияләр кертелгән. 70 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- Әшнәк-Качкалак торак пункттында «Хий - Морин» ат спорты комплексы төзелеше. Проектны тормышка ашыру өчен 60 га майданлы жир кишәрлеге сайланган, жир кишәрлеген кадастр исәбенә кую мәсьәләсе хәл ителде. Токымлы атлар сатып алынган. Ветеринария абзары өчен проект эзерләнгән. Абзар төзү өчен төзелеш материаллары сатып алынды. Инвестор төзелеш эшләренә (Манеж өчен нигез салу һәм ветеринария абзары төзелеше) агымдагы елда керешергә планлаштыра. Проект суммасы 708 млн. сум, 14,6 млн. сум капитал салынган, 2 эш урыны булдырылган, 60 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- Дөнъя халыклары мунчасының туристик базасын төзү- ИП Гарипов Азат Габдулла улы. Проектның суммасы 15 млн сум, жир кишәрлекләрен рәсмиләштерү процессы бара, 7 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- «Балык Бистәсе» балык тоту ял базасы төзелеше. Проектның инициаторы Нигъмәтуллин Марат Миңнеханович. Быел инвесторга жир кишәрлеге сайлап алынды. Бүгенге көндә инвестор проект эшләрен эзерли һәм 2022 елга планнарда әлеге проектны ТР Президенты каршындагы инвестицион Советта тәкъдир итәргә.

Инвестицион проектның суммасы 300 млн. сум, 40 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- Төркия инвесторы - «Гюлер Н.И.» КФХ 2019 елда авыл хужалыгы билгеләнешендәге 2 гектар майданда «Татарстан гектары»проектын гамәлгә ашыра башлады. Экологик чиста продукция: салат, кәбестә, помидор, жир жиләге үстерү белән шөгылләнә. Бигрәк тә шуны әйтәсе килә, житештерелә торган барлык продукция безнең муниципаль район халкына гына түгел, ә «Алабуга» МИЗ, Менделеевск муниципаль районының «Аммоний» заводы, шулай ук «Иннополис» МИЗ өчен «Белая Дача»кебек эре компанияләргә дә сатыла. Бүгенге көндә ябык грунтта яшелчәләр үстерү өчен 2 000 кв.м майданлы теплица төзү эшләре бара, 150 кВт электр үткәрелгән, үз скважинасы борауланган. Сезонда 30га якин эш урыны

булдырылды. Проект суммасы 70 млн. сум, кертелгән инвестицияләр 20 млн. сум, 15 эш урыны булдырылган, 30 эш урыны булдыру планлаштырыла.

- «Белуга» ЖЧЖ сәнәгать паркын төзү. Узган ел шәхси эшмәкәр Богданов Сергей тарафыннан гомуми мәйданы 1 056 кв.м булган сәүдә объекты файдалануга тапшырылган. Вьетнам "AnNam" компаниясе белән 15 елга аренда килешүе имзalandы. Проект буенча игълан ителгән инвестицияләр күләме 60 млн. сум тәшкил итә, бүгенге көнгә проектка 18,3 млн. сум инвестицияләр кертелгән. 7 эш урыны булдырылган. 50 эш урыны булдыру планлаштырыла.

Заманча крестьян-фермер хужалыклары төзелә. Мәсәлән, Анатыш авыл жирлегә территориясендә Анатолий Владимирович Капарулин 2016 елда 24 гектар жирдә карлыган үстерү буенча крестьян-фермер хужалыгы ачты. Грант алынган, трактор, авыл хужалыгы машиналары, үсентеләр алынган. Быел 7 гектар мәйданда 20 мең бер еллык карлыган үсентесе утыртылды. Карлыган мәйданы экренләп 15 гектарга кадәр арттырылган. Бүгенге көндә хужалыкта 3 бер. техника - ике трактор һәм бер жыләк-жыю комбайны бар, ул Татарстан Республикасы Авыл хужалыгы министрлыгыннан алынган грант акчасына сатып алынган. 2019 елда 3 гектар мәйданда 6000 алмагач агачы утыртылды, 2020 елда 5 гектар мәйданда зелпе культурасы утыртылды.

Киләчәктә Анатыш авыл жирлегә территориясендә «Балык Бистәсе» агросәнәгать паркы ачу планлаштырыла, анда үстерелгән продукцияне алга таба саклау һәм эшкәртү өчен тундыру цехлары урнашчак. Хәзерге вакытта 45 гектар карлыган утыртылу максатларында «Родина» агрофирмасының өстәмә авыл хужалыгы предприятиесе төзелде. Бүгенге көндә пай фондының жир кишәрлекләрен рәсмиләштерү процессы бара.

Проектның игълан ителгән инвестицияләре суммасы 85,4 млн сум тәшкил итте. 13,5 млн сум инвестиция кертелгән. 20 эш урыны булдырылды, 72 эш урыны булдыру планлаштырыла.

5.1. Агросәнәгать комплексын үстерү

Балык Бистәсе МР агросәнәгать комплексын үстерүнең нәтижәләлеге башлыча безнең районда яшәүчеләрнең тормыш дәрәжәсен билгели. Район икътисадында авыл хужалыгы юнәлешендәге предприятиеләрнең чагыштырмача югары булуы моны аеруча әһәмиятле итә.

2021 елда авыл хужалыгының тулаем продукциясе 2 миллиард дүрт йөз алтмыш алты мең сум тәшкил иткән, бу узган ел белән чагыштырганда 11% ка кимрәк. Сатыла торган авыл хужалыгы продукциясе күләме 1 миллиард 844 миллион сум тәшкил иткән. Продукция сатудан кергән табыш 1 гектар чәчүлеккә 21,7 мең сум тәшкил иткән. Татарстан Республикасы АПКсы табышы күләмендә чагыштырма авырлыктагы уңай динамика күзәтелә.

Бөртекле культуралар 46 мең гектар мәйданда үстерелде. 95,3 мең тонна ашлык жыелган. Бөртекшеләрнең уртача уңышы гектардан 17,8 центнер тәшкил итә.

Һава шартларының начар торуына карамастан, шартлы 1 баш терлеккә 28,2 центнер азык берәмлеге тупас һәм сусыл азык әзерләнган. Үсемлекчелек буенча 2021 елгы рейтинг йомгаклары буенча район 12 нче урынны алып тора.

Соңгы елларда үсемлекчелек тармагында үзгәрешләр булды, бөртеклекләргә үстерү технологиясе сыйфатлы яңа дәрәжәгә күчте, бөртеклек культураларның яңа төрләре һәм сортлары барлыкка килде.

2021 елда бөртеклек ццен кукурузның уңышы 36,1 ц/га тәшкил итте. 1360 гектардан барлығы 4,9 мең тонна ашык жыелган. Иң яхшы күрсәткечләргә «Кама Агро» ЖЧЖ иреште - уңыш - 200 га майданда 48 ц/га.

Район буенча көнбагыш чәчү майданы 4435 га тәшкил итә, уңыш - 15,7 ц/га. Иң уңышлы нәтижеләргә «Логос» ЖЧЖ күрсәттә - 1550 гектар майданда 26,3 ц/га уңыш алынды, тулаем жыйым эшкәртелгәннән соң 4076 тонна тәшкил итте.

Соңгы елларда рапс уңышы артты. 2021 елда ул тулаем 1420 тонна уңыш жыйеп 10,7 ц/га тәшкил итте.

Киләчәктә югары нәтижелә культуралар акрынлап киңәячәк.

Район авыл хужалыгының иң мөһим тармакларының берсе - терлекчелек. 2021 елда мөгезле эре ерлекләр саны 14256 баш (2020 елга карата 100,1%) тәшкил иткән, шул исәптән 4 500 баш сыер. 17458 тонна сөт житештерелгән яисә 2020 елга карата 101%, узган елга карата 85% тәшкил иткән ит - 2027 тонна. Бер сыердан уртача савым 5372 кг тәшкил итә.

Авыл хужалыгы продукциясен житештерүгә районның шәхси ярдәмче хужалыклары да зур өлеш кертә, аларда бүген 7249 баш мөгезле эре терлек бар, шул исәптән 2661 сыер, 5208 сарык һәм кәжә, 36 меңнән артык кош-корт. Гомуми баш санының артуы 103% тәшкил итте. Мөгезле эре терлекләр саны шул ук дәрәжәдә сакланган. Хисап чорында алар 8362 тонна сөт һәм тере үлчәмдә 923 тонна ит житештергән һәм саткан.

Районда фермерлар хәрәкәте сыйфатлы яңа үрләр ала, күп кенә хужалыклар гаилә терлекчелек фермалары булдырган. 2021 ел нәтижеләре буенча гаилә фермаларының саны 46 тәшкил иткән, шуларның 22се – сөт юнәлеше, 12се – мөгезле эре терлек үрчетү, 4се – атлар үстерү, 2се – кошчылык фермасы, 2се – сарык, 2се – бөртеклек культуралар житештерү һәм 1се жыллек культуралары үстерү буенча. Тагын 5-се төзелеш стадиясендә.

Гаилә фермаларының актив үсеше һәм жәлеп итүчәнлегә күбесенчә дәүләт ярдәменә бәйле.

Гаилә фермаларын үстерүгә 2021 елда 12600 мең сум һәм 2997 мең сумлык грант алынган. 2021 елда авыл хужалыгы предприятиеләренә төрле субсидияләр рәвешендә 280,7 миллион сумлык дәүләт ярдәме алынган. Шул исәптән шәхси ярдәмче хужалыкларда сөт житештерүгә ярдәм итү өчен 7,3 миллион сум акча да.

Авыл хужалыгы производствосында белгечләр белән тәмин ителеш 93% тәшкил итә. Аграр һәм ветеринария юнәлешендәге югары уку йортларында 68 студент белем ала, эмма яшь белгечләргә авылга кайтару бик түбән.

Авыл хужалыгы өлкәсендә стратегия бурычлары:

- 2023 елда авыл хужалыгы продукциясен сатудан кергән акчалата керемне 2 млрд. сумга житкерү, шуның белән 2015 елның база күрсәткеченнән 81 процентка

артыграк. 2030 елга акчалата керемне 2,5 млрд сумга житкерү планлаштырыла, ягъни төп күрсәткеч 127 процентка артачак.

- районның авыл хужалыгы производствосында уртача айлык хезмәт хакын 2024 елга 25 мең сумга, 2030 елга 30 мең сумга житкерү.

- 2030 елга 130 мең тоннага кадәр ашылык житештерү, бу 2015 ел дәрәжәсеннән 26 процентка күбрәк.

- 2024 елга 2580 тоннага кадәр ит житештерү, бу 2015 елга карата 110 процент тәшкил итәчәк, ә 2030 елга бу күрсәткеч 2800 тонна дәрәжәсенә кадәр артачак, бу 2015 ел дәрәжәсенә карата 119 процент тәшкил итәчәк.

- сөт житештерү дәрәжәсен 2024 елга 18000 тоннага житкерергә, бу 2015 ел дәрәжәсеннән 26 процентка, 2030 елга 20000 тоннага артыграк, бу 2015 ел дәрәжәсеннән 40 процентка артыграк.

- 2024 елга мөгезле эре терлекнең баш санын 13300 башка житкерергә, бу 2015 ел дәрәжәсенә карата 105 процент тәшкил итә, ә 2030 елга 15000 башка кадәр житәчәк, бу 2015 ел дәрәжәсенә карата 118 процент тәшкил итәчәк (2015 елда мөгезле эре терлекнең баш саны – 12681).

– 2024 елга дуңгызларның баш санын 12000 башка (2015 елга карата 157 процент), ә 2030 елга 14000 башка кадәр арттыру .

- авыл хужалыгы культураларының уңышын 28 ц/га кадәр (2015 ел дәрәжәсенә-117 процент), ә 2030 елга-35 ц/га кадәр (2015 ел дәрәжәсенә карата 152 процент) арттыру.

Агросәнәгать комплексы өлкәсендәге проблемалар:

Авыл хужалыгы техникасы, жиһазларының тузу дәрәжәсе югары;

Авыл хужалыгы житештерүчеләре товарларына түбән сатып алу бәяләре;

Продукциянең югары бәясе;

Югары квалификацияле эшче кадрларга кытлык;

Агросәнәгать комплексында заманча технологияләрне куллану дәрәжәсе житәрлек түгел.

Чишелеш юллары:

2023 елга югары маржиналь культураларны 14500 гектарга житкерү;

Селекция-нәсел эшен сыйфатлы яңа дәрәжәгә күтәрү;

КФХ һәм шәхси ярдәмче хужалыкларда жирләрне куллануның нәтижәлелеген арттыру;

Хужалыклар житәкчеләре, белгечләр һәм башка хезмәткәрләреннән квалификациясен даими күтәрү;

Авыл хужалыгы житештерүчеләре арасында кооператив хәрәкәтен үстерү;

Бөртекле культураларның югары уңыш бирә торганнарын практикага кертү (көзгә арыш, бодай, кукуруз, арпа);

Югары житештерүчән авыл хужалыгы машиналарын сатып алып авыл хужалыгы техникасы паркын яңартуның интенсивлыгын арттыру;

Качкалак авылында «Прикамье» агросәнәгать паркы - К. Г. Гобәйдуллин КФХтөзү (килешенү буенча);

«Кулон Агро " ЖЧЖнең 500 баш сыерга исәпләнгән өченче сөт комплексы төзелеше (килешенү буенча);

Григорьев КФХсында 150 башка исәпләнгән сыер абзары төзү (роботлаштырылган саву жиһазларын урнаштыру белән) (киләштерү буенча);

Жиләк үстерү һәм эшкәртү буенча Родина ЖЧЖ агросәнәгать паркын төзү.

Дөнья дәрәжәсендәге авыл хужалыгы житештерүенең яңа заманча технологияләрен үзләштерергә сәләтле яңа югары житештерүчәнлекле, компьютерлаштырылган техникада эшли белүче белгечләрен, шул исәптән яшь белгечләрен, механизаторларны әзерләү.

Таблица № 4. Агросәнәгать комплексын үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганаclar, мен сумнарда	Чыганаcl
1	2023 елга югары маржиналь культураларны 14500 гектарга житкерү	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И(киләшенү буенча), инвесторлар (киләшенү буенча)	54 000,0	Бюджеттан тыш
2	Селекция-нәсел эшен сыйфатлы яңа дәрәжәгә күтәрү	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	25 000,0	Бюджеттан тыш
3	КФХ һәм шәхси ярдәмче хужалыclarда жирләренә куллануның нәтижәләлеген күтәрү- барлык авыл хужалыгы жирләре эшкәртелергә тиеш	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча)	-	-
4	Хужалыclar житәкчеләре, белгечләр һәм башка хезмәткәрләренә квалификациясен даими күтәрү	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча)	200,0	ТР бюджеты, местный бюджет

5	Авыл хужалыгы житештерүчеләре арасында кооператив хәрәкәтен үстерү	2021-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И, авыл хужалыгы житештерүчеләре	20 000,0	РФ бюджеты, Бюджеттан тыш
6	Бөртекле культураларны югары уңыш белән кертү (көзгә арыш, бодай, кукуруз)	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча, авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	12 000,0	Бюджеттан тыш
7	Югары житештерүчән авыл хужалыгы машиналарын сатып алып авыл хужалыгы техникасы паркын яңартуның интенсивлыгын арттыру	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	2020-2021 еллар – 720 000,0	РФ бюджеты, ТР бюджеты, Бюджеттан тыш
8	Качкалак авылында "Прикамье" агросәнәгать паркын төзү (К. Г. Гобәйдуллин КФХ)	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), инвестор (киләшенү буенча)	150 000,0	Бюджеттан тыш
9	«Кулон Агро»ЖЧЖнең 500 баш сыерга исәпләнгән өченче сөт комплексы төзелеше	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), инвестор (киләшенү буенча)	2020 - 80 000,0 2021 - 54 000,0	РФ бюджеты, Бюджеттан тыш
10	150 баш сыерга исәпләнгән абзар төзү	2022-2023 ел	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), КФХ Григорьев А.П. (киләшенү буенча)	28 000,0	ТР бюджеты, Бюджеттан тыш

11	Дөнья дәрәжәсендәге авыл хужалыгы житештерүенен яңа заманча технологияларен үзләштерергә сәләтле яңа югары житештерүчәнлекле, компьютерлаштырылган техникада эшли белүче яшь белгечләрне, шул исәптән яшь белгечләрне, механизаторларны әзерләү	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), «Балык Бистәсе агротехника көллияте» (киләшенү буенча)	3 000,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
----	---	-----------------	---	---------	--------------------------

Бүгенге көндә 7249 баш мөгезле эре терлек, шул исәптән 2661 сыер асрала торган шәхси ярдәмче хужалыклар да авыл хужалыгы продукциясен житештерүгә зур өлеш кертә. Узган ел белән чагыштырганда мөгезле эре терлекләр саны 55 башка кимегән.

2021 елда алар 8362 тонна сөт һәм 923 тонна ит житештерделәр. Авыл халкы өчен шәхси ярдәмче хужалыклар һәрвакыт крестьян гаиләсе бюджетында зур роль уйнаганнар. Базар мөнәсәбәтләренә күчү, авылда кече эшмәкәрлекне үстерү белән шәхси ярдәмче хужалыкларның әһәмияте кимемәде. Производствоның кискен кимүе шартларында күп кенә төбәкләрдә шәхси ярдәмче хужалыклар авыл халкының яшәвенен төп чыганагына әверелде.

Шәхси ярдәмче хужалыкны саклау һәм аны авыл жирлегендә алга таба үстерү өчен берничә чара үткәргә кирәк:

Шәхси ярдәмче хужалыкларны мәгълүмати-консультация белән тәэмин итү;

Шәхси ярдәмче хужалыкларга ярдәм программалары;

Арендаланган пай жирләре исәбенә азык белән үз вакытында тәэмин итү;

Шәхси ярдәмче хужалыкларны терлек азыгы белән тәэмин итүне оештыру;

Шәхси ярдәмче хужалыкларда житештерелгән артык продукцияне сату өчен ярминкәләр оештыру.

Таблица № 5. Шәхси ярдәмче хужалыкларны үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганаclar, мең сумнарда	Чыганаk
1	Шәхси ярдәмче хужалыкларны мәгълүмати-консультация белән тәэмин итү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары	-	-

2	Шәхси ярдәмче хужалыкларга ярдәм программалары;	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), жирле үзидарә органнары	-	-
3	Арендаланган пай жирләре исәбенә азык белән үз вакытында тәмин итү;	2020-2030 еллар	ИК РСМР, АХ һ А И (килешенү буенча), жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	-	-
4	Шәхси ярдәмче хужалыкларны терлек азыгы белән тәмин итүне оештыру;	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	-	-
5	Шәхси ярдәмче хужалыкларда артык житештерелгән сату өчен продукцияне өчен ярминкәләр оештыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), жирле үзидарә органнары	-	-

5.2. Сәнәгатьне үстерү

2021 елда үзбездә житештерелгән товарлар, башкарылган эшләр һәм хезмәтләр күләме 1 158 млн. сум тәшкил иткән. Сәнәгать житештерүе индексы 2020 ел дәрәжәсенә карата 100,5% тәшкил итте (2020 елда – 60,8%).

Балык Бистәсе муниципаль районының күрсәтерлек сәнәгать предприятиеләре булып торалар:

- «АПК Русский Мрамор» ЯАЖ ит эшкәртү предприятиесе. Әлеге предприятиенң куәте елына 13 840 тонна эзер продукция тәшкил итә. 2021 елда бу предприятиедә 599,6 млн. сумлык товар төяп жиберелгән. 127 эш урыны булдырылган. Уртача хезмәт хакы 30 мең сумнан артып китә.

- «Балык Бистәсе ХПП» ЖЧЖ. 2021 ел нәтижәләре буенча житештерелгән продукция күләме 905,4 млн. сум тәшкил итә. 43 эш урыны булдырылган. Предприятиедә уртача хезмәт хакы-27,5 мең сум.

- «Кызыл Йолдыз урман хужалыгы»ДБУ. Предприятие ел саен 30 мең куб.м. ликвидлы агач эзерли.

5.3. Кече һәм урта эшкүарлыкны үстерү

Кече эшмәкәрлек үсешенң югары күрсәткечләренә ирешү районның икътисади алгарышы һәм социаль тотрыклылыгының мөһим факторы булып тора. Район

икътисадының үсеше күбесенчә кече һәм урта бизнесның нәтижәлелеген күтәругә бәйле.

Кече һәм урта эшмәкәрлекнең район икътисадына керткән өлеше елдан-ел арта бара. Тулай территорияль продуктта кече һәм урта эшмәкәрлек продукциясенең өлеше 36,5% тәшкил итә.

Эшмәкәрлек төрләре структурасында сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү (40%), авыл хужалыгы, урман хужалыгы, ау, балыкчылык һәм балык үстерү (22%), транспорт һәм элементә (18%), төзелеш (5%), эшкәртү производстволары (4%), башка эшчәнлек (11%) зур өлешне алып тора. Район территориясендә 599 эшкуарлык субъекты, шул исәптән 135 юридик зат һәм 464 шәхси эшмәкәр үзләренең хужалык эшчәнлекләрен алып бара, аларда 3,13 меңнән артык граждан эшли.

Житештерелә торган продукция, эш һәм хезмәтләр күләме арта, аларның ассортименты һәм сыйфаты яңа технологияләр кертү хисабына яхшыра. Бюджетның барлык дәрәжәләренә салым керемнәре арта бара, эшкуарларның цивилизацияле бизнес алып бару теләге арта бара.

Балык Бистәсе муниципаль районының инвестицион жәлеп итүчәнлеген арттыру максатларында «2019-2023 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү» программасы кысаларында сәнәгать майданчыкларын урнаштыру өчен бирелә торган жир кишәрлекләренә карата аренда түләве түләү буенча ташлама билгеләнде: аренданың 1 нче елы - аренда шартнамәсендә билгеләнгән еллык аренда түләвенең 20% ы, аренданың 2 нче елы - 40%, аренданың 3 нче елы – 60%, аренданың 4 нче елы – 80%, аренданың 5 нче елы – 100%.

Бурычлар:

1. Кече һәм урта бизнеска ярдәм итү өчен инфраструктура объектларын булдыру һәм үстерү;
2. Эш башлаучы эшкуарларга ярдәм;
3. Сәүдә һәм кулланучылар базарын үстерү;
4. Кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өлкәсендә норматив-хокукый жайга салуны камилләштерү;
5. Кадрлар потенциалын ныгыту, эшкуарның уңай образын булдыру.

Көтелә торган нәтижәләр:

- районның тулаем территорияль продуктында кече һәм урта эшмәкәрлек продукциясенең өлешен 2024 елга 40,9% ка кадәр арттыру, 2030 елга 49,2% ка кадәр арттыру .

- гамәлдәге предприятиеләрне саклап калу һәм яңа кече һәм урта предприятиеләр булдыру, бу эш урыннары санын арттырырга мөмкинлек бирәчәк.

- кече һәм урта эшкуарлыкта эшләүче хезмәткәрләрнең хезмәт хакы дәрәжәсен минималь куллану бюджеты күләменнән ким булмаган күләмдә саклап калу.

Сәнәгать һәм СМП (КЭС) өлкәсендә проблемалар:

Зур житештерү куәтләре булмау.

Түбән эшлекле активлык.

Житештерелгән продукцияне эшкәртү булмау.

Хезмәт ресурсларының сыйфатының түбән дәрәжәсе.

Үсеш алган инфраструктура булмау.

МСП (КУЭ) субъектлары өчен кредит продуктларының югары процент ставкасы.

Хәл итү юллары:

Кече һәм урта эшкуарлык субъектларына мөлкәти ярдәм. Муниципаль дәрәжәдәге сәнәгать паркларын булдыру һәм үстерү.

Кече һәм урта бизнес субъектларының Татарстан Республикасын һәм Россия Федерациясен яклауның төрле программаларында катнашуына ярдәм итү.

Таблица № 6. Сәнәгать һәм КЭС үсеше өлкәсендәге чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
4	Кече һәм урта эшкуарлык субъектларына мөлкәти ярдәм. Муниципаль дәрәжәдәге сәнәгать паркларын булдыру һәм үстерү	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
5	Кече һәм урта бизнес субъектларының Татарстан Республикасын һәм Россия Федерациясен яклауның төрле программаларында катнашуына ярдәм итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-

5.4. Туризм үсеше

Балык Бистәсе муниципаль районында туризм икътисадый һәм социаль проблемаларны хәл итүдә мөһим роль уйный. Әлеге юнәлешне үстерү өстәмә эш урыннары булдыруга, икътисадый актив халыкның мәшгульлеген үстерүгә, туризм белән чиктәш тармақларда эшкуарлык активлыгын арттыруга (туристик компанияләр хезмәтләре, күмәк урнаштыру чаралары, транспорт, элемтә, сәүдә, сувенир һәм башка продукция житештерү, туклану, авыл хужалыгы, төзелеш), мәдәни мирас объектларын реставрацияләүгә һәм территорияләрне төзекләндерүгә инвестицияләр жәлеп итүгә ярдәм итә.

Районның туристлар жәлеп итүчәнлеген ягыннан өстенлекләре: район Кама яры буенда урнашуы, күп санлы күлләр һәм елгалар. Жирле жирләр бәһәсез тарихны саклай - мамонтларның казык тешләреннән башлап, алар бүгенге көнгә кадәр

басуларны һәм Кама үзәнен эшкәрткәндә табыла, халкы Явыз Иван Грозныйның басып алу сәясәтенә каршы торырга тырышкан Чаллы шәһәрлеге белән бетереп. Хәзерге вакытта район өчен туризм төре - балыкчылык, аучылык, авыл, мәдәни-танып белү һәм экотуризм.

Төбәк өчен балык туризмы - ул аерым тема. Жирле сулар балыкка бай, Кама ярларында да, күп санлы күлләрдә дә балыкчылык мөмкин, һәм моны ел әйләнәсе эшләргә мөмкин.

ББМР өчен абсолют яңа юнәлеш - Степановка авылында урнашкан "Кыргый ферма" фермер хужалыгы тарафыннан каралган эко-туризмны үстерү. 2014 елда «Кыргый ферма» Эко-туристик паркы» проекты гамәлгә ашыру башланды. Бүгенге көндә парк территориясендә 100 баштан артык кыргый хайван (тимгелле боланнар һәм мараллар) асрала. Бу юнәлеш район өчен эко-туризмны һәм авыл туризмны үстерүгә мөмкинлек бирәчәк. Төзелгән эш урыннары саны - 7 бер. 35 берәмлек эш урыны булдыру планлаштырыла.

Районда туризмны үстерү проблемалары:

- районның табигать-ресурс һәм тарихи-мәдәни потенциалын житәрлек дәрәжәдә позицияләү булмау;

- үсеш алган туристлык инфраструктурасы булмау.

Хәл итү юллары:

Балык Бистәсе муниципаль районының уңай туристик имиджын булдыру, конкурентлыкка сәләтле туристик продукт булдыру, перспективалы туристлык базарларында алга китү;

туризм өлкәсендә реклама-мәгълүмат эшчәнлеге алып бару;

Туристлык һәм тәэмин итүче инфраструктураны үстерү;

Туризм һәм рекреация өлкәсендә инвестиция активлыгын арттыру өчен уңай шартлар тудыру;

Балык Бистәсе муниципаль районында туризмны үстерүнең муниципаль программасын эшләү. Муниципаль-хосусый партнерлыкның программа-максатчан методын һәм механизмнарын куллану ачылган проблемаларны хәл итүнең һәм туризмның ресурс потенциалын файдалануның нәтижелелеген күтәрүнең иң нәтижелә ысулы булып тора.

Таблица № 7. Туризмны үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мөң сумнарда	Чыганақ
1	«Сафари Парк» булдыру	2022-2024 еллар	ББМР БК, инвестор (киләшенү буенча)	-	Бюджеттан тыш

2	Туризм өлкәсендә реклама-мәгълүмат эшчәнлеген алып бару	2022-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
3	Район брендын сувенирлар һәм магнитлар рәвешендә булдыру	2022-2024 еллар	ББМР БК	-	Бюджеттан тыш
4	Кулга кирәкле инвентарьны, шулай ук техниканы (квадроцикллар, снегоходлар һ.б.) биреп, килүчеләр өчен балык тоту мөмкинлеген оештыру.	2022-2024 еллар	ББМР БК	-	Бюджеттан тыш
5	Туризм һәм рекреация өлкәсендә инвестиция активлыгын арттыру өчен уңай шартлар тудыру	2022-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	Бюджеттан тыш
6	Туристлык һәм тәэмин итүче инфраструктураны үстерү	2022-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	Бюджеттан тыш

5.5. Кулланучылар базарын үстерү

2022 елның 1 гыйнварына 170 предприятие Балык Бистәсе муниципаль районы буенча сәүдә эшчәнлеген алып бара. 2021 елда сәүдә предприятиеләренә товар әйләнеше 2114,6 млн. сум тәшкил иткән, үткән ел белән чагыштырганда үсеш 106,8%.

Муниципаль район территориясендә товарларның азык-төлек булмаган төркемгә гамәлгә ашыру буенча 1 базар урнашкан. Базар сәүдәсенә товар әйләнеше 2021 елның 12 аенда 382,73 млн. сум тәшкил иткән.

Таблица № 8. Кулланучылар базары үсешенә көтелә торган күрсәткечләре

Күрсәткеч	Еллар					
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ваклап сату әйләнеше, млн. сум.	2221,5	2368,1	2380,12	2499,13	2618,14	2737,15
Халыкка түләүле хезмәтләр күрсәтү күләме, млн. сум.	289,0	309,5	332,0	354,4	376,8	399,2

6. Социаль өлкәне үстерү

Базар икътисады аякка басу шартларында кеше ресурсларының роле чиктән тыш актуальләшә, алардан файдалануны оптимальләштерү һәм үстерү алар белән нәтижәле идарә итүнең стратегик бурычларыннан берсе булып тора. Социаль даирәне үстерү мөһим роль уйный, район икътисадының һәм тулаем республиканың киләчәге шуңа бәйле.

Социаль өлкәне үстерү кысаларында мөһим юнәлешләр:

- халыкның белем һәм мәдәни дәрәжәсен күтәрү;
- кеше ресурсларының инновацион активлыгы артуы;
- халыкның һөнәри һәм социаль мобильлеге өчен шартлар тудыру;
- районның социаль мохитен камилләштерү һәм үстерү юлы белән социаль якланганлыкны тәэмин итү;
- халыкның сәламәтлеген яхшырту һәм сәламәтлек саклауның профилактик юнәлешен көчәйтү.

Шулай итеп, өлкәнең социаль потенциалы муниципаль районның сәламәтлек саклау, мәгариф, мәдәният, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль ярдәм, физик культура һәм спорт кебек тармак системаларының үсеш дәрәжәсе белән сыйфатлана.

6.1. Сәламәтлек саклау

Хезмәткә яраклы яшьтән югары халык саны 33.2% тәшкил итә. Шунисын да билгеләп үтәргә кирәк, Балык Бистәсе районы демографик картаю дәрәжәсе югары булган төбәккә кертелгән, шуңа күрә халыкның яшь структурасы демографик күрсәткечләргә йогынты ясый. Үлем-китем коэффициенты 2021 елда һәр мең кешегә 20.2 кешегә житте. 2021 елда 491 кеше үлгән, бу 2021 елга караганда 3 кешегә күбрәк. Йөрәк-кан тамырлары авыруларына каршы көрәш елы дип игълан ителгән 2020 ел дәвамында Үзәк район хастаханәсе белгечләре тарафыннан берничә профилактик чара уздырылды.

Үзәк район хастаханәсе базасында 400 гә якын кеше укыган сәламәтлек мәктәпләре оештырылган. Сырхауханә фойесында йөрәк-кан тамырлары авырулары темасы буенча белгечләрнең роликлары һәм лекцияләре өзлексез трансляцияләнде, биналар фасадында халык өчен артериаль басым нормалары, кан, холестерин һәм авырлык нормалары турындагы мәгълүмат эленгән.

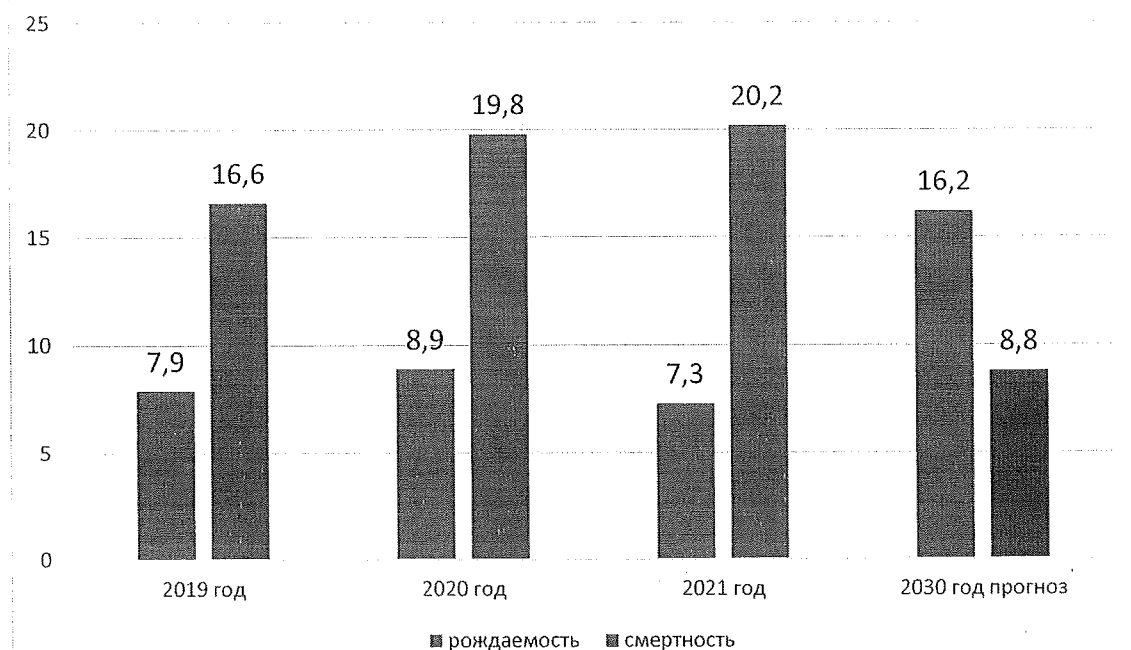
2021 елда район территориясендә РКХ белгечләрен жәлеп итеп, мобиль поликлиника эшләде.

2020 һәм 2021 елларда үлүчеләр һәм туучылар саны өчен covid 19 пандемиясе зур әһәмияткә ия булды.

2030 елга бурычлар:

- туучылар санын һәр 1000 кешегә 16,2 ка кадәр арттыру;
- 1000 кешегә үлүчеләр санын 8,8 ка кадәр киметү;
- гомер озынлыгын 80 елга кадәр озайту .

Балык Бистәсе районы буенча халыкның табигый хәрәкәте коэффициентлары динамикада 2019 елдан 2021 елга кадәр һәм 2030 елга фаразланган күрсәткечләр (1 мең кешегә)

2019 елдан 2021 елга кадәр яман шеш авыруларынан үлүчеләр саны динамикасы һәм 2030 елга фаразланган күрсәткечләр (100 мең кешега)

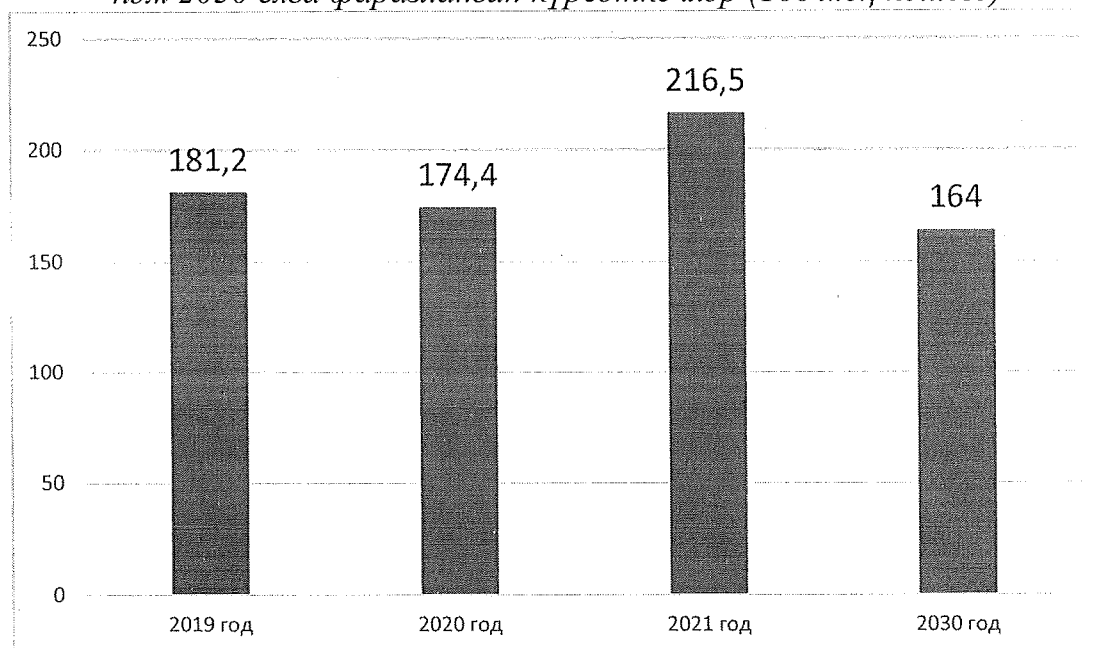

Таблица 9. Көтелгән социаль-иқтисади үсеш нәтижәләре

Аталыш	2021 ел	2026 ел	2030 ел
Гомуми үлем-китем	20,2	18,2	16,2
Сабыйлыктагы үлем	11,2	5,2	4,3
Туу	7,3	8,0	8,5
Яман шеш авыруларынан үлем	181,2	170,5	164,0

Гомер озынлыгы	73.55	75,5	80,0
----------------	-------	------	------

Сәламәтлек саклау өлкәсендәге проблемалар:

1. Туучылар санының кимүе. 2021 елда районда 178 бала туган, бу 2020 елга караганда 41 балага кимрәк.

2. Аерым авырулардан: кан әйләнеше системасы авыруларыннан, шеш авыруларыннан, туберкулездан үлүчеләр санының югары булуы.

3. Медицина кадрлары белән җитәрлек дәрәжәдә комплектланмау. Район буенча табибларның тупланганлыгы 67% тәшкил итә. Нигездә тар профильле белгечләр җитми. 2021 елда 4 табиб эшкә кабул ителгән.

4. Медицина хезмәтләренең сыйфат югарылыгы җитәрлек түгел.

Чишү юллары:

Халыкның авыруларын һәм «Сәламәт булу» мотивациясен иртә ачыклау өлешендә профилактик эшнәң көчәюе.

Халыкның аерым төркемнәрен диспансерлаштыру.

Диспансерлаштыру үткәрүнең сыйфатын күтәрү. Гомуми диспансеризация мәгълүматларыннан кинрәк файдалану, дөвалауның һәм диагностиканың эксперт бәяләүләре нигезендә халыкның үлү сәбәпләрен ачыклау, аны киметү буенча чаралар эшләү.

Хроник йогышлы булмаган авырулар белән авыручыларга һәм аларның үсеше куркынычы зур булган пациентларга диспансер күзәтүен оештыру һәм үткәрү.

Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау.

Районга медицина кадрларын җәлеп итү.

Матди-техник базаны ныгыту.

«Сәламәт яшәү рәвешенә тугрылыкны формалаштыру» ведомствоара комитеты булдыру.

«Сәламәтлек саклау» һәм «Демография» милли проектларының индикатив күрсәткечләрен үтәү.

Таблица № 10. Сәламәтлек саклауны үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Җаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	Халыкның авыруларын һәм «Сәламәт булу» мотивациясен иртә ачыклау өлешендә профилактик эшнәң көчәюе	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
2	Халыкның аерым төркемнәрен диспансерлаштыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты

3	Диспансерлаштыру үткөрүң сыйфатын күтөрү. Гомуми диспансеризация мэгълуматларыннан кинрэк файдалану, дэвалауның һәм диагностиканың эксперт баялэллэре нигезендэ халыкның үлү сәбәплэрен ачыклау, аны киметү буенча чаралар эшлэү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
4	Хроник йогышлы булмаган авырулар белән авыручыларга һәм аларның үсеше куркынычы зур булган пациентларга диспансер күзэтүен оештыру һәм үткөрү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
5	Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ ((килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
6	Районга медицина кадрларын жәлеп итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
7	Матди-техник базаны ныгыту.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
8	«Сәламәт яшәү рәвешенә тугрылыкны формалаштыру» ведомствоара комитеты булдыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	-
9	«Сәламәтлек саклау» һәм «Демография» милли проектларының индикатив күрсәткечлэрен үтәү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	-

6.2 Мәгариф

Районда 14 мектәпкәчә белем бирү оешмасы, гомуми белем бирү оешмалары базасында 6 мектәпкәчә төркем эшли, аларга 595 бала йөри.

Мәктәпкәчә белем бирүнең колачы 49,5% тәшкил итә. Балалар бакчаларында төркемнәрнең тулыланышы 915 урынга 595 бала тәшкил итә. 2021 елның 1 июнендә яңа уку елына комплектлау үткәрелде, 2021-2022 уку елына укырга керү өчен теләгән барлык балалар районның балалар бакчаларында урыннар белән тәмин ителде. 3 яшьтән өлкәнрәк балаларның балалар бакчаларында урыннар белән тәмин ителеше 100% тәшкил итә.

2021-2022 уку елында районның 20 гомуми белем бирү учреждениесендә (шулардан: башлангыч – 0, төп – 8, урта – 11, гимназия – 1) 2100 бала укый (2020-2021 уку елында -2115), шулардан 1565 есе татар милләтеннән булган балалар.

Районда милли мәгариф учреждениеләре чөлтәре сакланган, ул 10 мәктәпне үз эченә ала, аларда 492 бала белем ала. Өстәмә рәвештә рус телендә белем алган биш мәктәптә шулай ук туган (татар) укыту теле булган сыйныфлар эшли. Нәтижәдә татар телендә белем бирүче сыйныфларда белем алучы балаларның саны 612 бала тәшкил итә (районда татар балаларының гомуми саныннан 39,1%).

2021-2022 уку елында рус телендә белем алган тугыз мәктәптә туган телдә (татар) телендә тәрбия алып барган сыйныфлар ачыла.

Татар милләте укучыларын туган телендә укыту һәм тәрбияләү район буенча 51,76 % тәшкил итә.

2021-2022 уку елында 178 бала 1 сыйныфка укырга керде.

2021 елда рус теле һәм математика буенча БДИ 9 нчы сыйныф укучыларын тулысынча колачлап үткәрелде. 195 чыгарылыш сыйныф укучысы төп гомуми белем турында аттестат алды, шуларның 18е – бик яхшы билгеләре белән. Рус теле буенча БДИның уртача бәясе - 3,93 (Татарстан Республикасы буенча - 3,97), математика буенча - 3,86 (Татарстан Республикасы буенча - 3,68). 2021-2022 уку елында 9 сыйныфта 215 укучы белем ала, алар барысы да төп сәрокта йомгаклау әңгәмәсе узды.

2020-2021 уку елында 11 сыйныфны тәмамлаган барлык 70 кеше урта гомуми белем турында аттестатлар алды. 17 укучы «Укуда аерым уңышлар өчен» медале белән бүләкләнде (2019-2020 елда - 21 укучы). БДИ нәтижеләре буенча 40 укучы 80 һәм аннан да күбрәк балл алды. Зур Мәшләк мәктәбен тәмамлап чыгучы бала географиядән 100 балл жыйды. Агымдагы уку елында 11 сыйныфны 90 укучы тәмамлай, шуларның 16 сы медальгә дөгъва кыла.

2020 ел нәтижеләре белән чагыштырганда 11 предметтан 9 фән буенча бердәм дәүләт имтиханының уртача баллары үсте: рус теле буенча 2,79 баллга; математикадан (профильле) 4,97 баллга; физикадан - 4,57 баллга; химиядән - 13,85 баллга; биология - 2,18 баллга; тарих - 0,57 баллга; география 26,50 баллга; инглиз теле 6,22 баллга һәм жәмгыять белеме буенча 8,26 баллга. 11 предметның 8е буенча уртача баллар республика күрсәткечләреннән югарырак.

Районның барлык 20 мәктәбе компьютер техникасы белән тәмин ителгән, бер компьютерга 5 укучы туры килә. Бүгенге көндә ВОЛС технологиясе буенча «Интернет» чөлтәренә 20 мәктәп һәм 4 филиал тоташтырылган.

Районда 2 өстәмә белем бирү оешмасы эшли, аларда 1518 бала шөгьльләнә. Укучыларга өстәмә белем бирү 72,2% тәшкил итә.

Мәгариф оешмаларында 6 медицина кабинеты эшли.

Мәгариф учреждениеләрендә 1067 кеше эшли, шулардан 617 педагог (мәктәпләрдә - 422 кеше, балалар бакчасында - 101 кеше, өстәмә белем бирү учреждениеләрендә - 94 кеше).

«Белем бирүне үстерү» дәүләт программасының «Заманча мәктәп» федераль проекты кысаларында 2021 елда «1 нче Балык Бистәсе гимназиясе» муниципаль бюджет мәгариф учреждениесендә һәм «Күгәрчен урта гомуми белем бирү мәктәбе» муниципаль бюджет мәгариф учреждениесендә 1 млн. 740 мең сумга физика, химия һәм биология кабинетлары ремонтланды.

2022 елда районыбызның тагын ике мәктәбендә - «Үсеш ноктасы» булдыру планлаштырыла - МБГБУ «Балык Бистәсе 2 нче» һәм «Олы Елга урта мәктәбе» МБГБУ.

Милли проектлардан тыш, Балык Бистәсе районында «Мәгарифне үстерү» мәктәпләрен капитал ремонтлау буенча дәүләт программасы гамәлгә ашырыла. Хәзерге вакытта 1 нче номерлы Балык Бистәсе гимназиясендә әлеге программа буенча ремонт эшләре башланган.

Мәктәпләрен һәм мәктәпләрен азык-төлек блокларын капитал ремонтлау буенча республика программасы өстәмә эшли, аның кысаларында 2022 елда «Күгәрчен урта мәктәбе» муниципаль бюджет мәгариф учреждениесендә һәм «2 нче Балык Бистәсе урта мәктәбе» муниципаль бюджет мәгариф учреждениесендә азык-төлек блоклары ремонтланачак.

2022 елның апрелендә Татарстан Республикасында Цифрлаштыру елы кысаларында Татарстан Республикасы Президенты Р.Н. Миңнеханов тарафыннан республика гомуми белем бирү оешмалары укытучыларына ноутбуклар тапшырылды. Балык Бистәсе муниципаль районының мәгариф оешмаларына 188 ноутбук бүленгән.

Мәгариф өлкәсендәге максат - Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы халкының гарызнамәләре нигезендә белем бирүнең югары сыйфатын тәмин итү.

Бурычлар:

мәктәпкәчә яшьтәге балаларны һәрьяклап үстерү һәм мәктәптә укуга әзерлек;
гомуми белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартлары таләпләре нигезендә һәркем файдалана алырлык сыйфатлы гомуми белем алу гарантияләрен тәмин итү;
сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балаларга инклюзив белем бирү өчен шартлар тудыру;
сәләтле балаларны ачыклау һәм озатып бару системасын булдыру;
укытуның заманча рәвешләрен үстерү исәбенә мәгарифне индивидуальләштерүнең югары дәрәжәсен тәмин итү, профильле укытуны да кертеп;

яшь педагогик кадрларны жәлеп итү һәм аларны һөнәри үстерү;

яңа мәгариф технологияләрен һәм укыту процессын оештыру принципларын кертү, шул исәптән заманча мөглүмат һәм коммуникация технологияләрен кулланып.

Өстенлекле юнөлешләр:

- мәктәпкәчә белем;
- гомуми (мәктәптә) белем бирү;
- өстәмә белем.

Мәгариф өлкәсендәге проблемалар:

- квалификацияле кадрлар кытлыгы, яшь педагогларны авыл мәктәпләренә жәлеп итү проблемасы кискен тора;
- авыл жирлегеннән яшьләрнең китүе авыл халкының кимүенә китерә, бу, үз чиратында, мәктәпләрне, мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын аз комплектлы мәгариф оешмаларына үзгәртеп коруга китерә;
- аз комплектлы авыл мәктәпләренең башлангыч сыйныфларында укытуның һәм тәрбияләнүнең нәтижәлелеген кимү;
 - мәгариф оешмаларында сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балаларга инклюзив белем алу өчен шартлар тәмин итү зарурлыгы;
 - балаларның мәдәни һәм социаль үсеше өчен мөмкинлекләре житәрлек булмаган һәм индивидуаль озата баруга мохтаж гаиләләр саны арту;
 - эшче һөнәрләренең абруен күтәрү.

Проблемаларны хәл итү юллары һәм гамәлләр юнәлеше:

- Мәктәпкәчә белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә ашыру;
- Белем бирүнең сыйфатын баяләү системасын кертү;
- Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балаларга, инвалид балаларга гомуми белем алу өчен шартлар тәмин итү;
- Укучыларны тулысынча тукландыру өчен шартлар тәмин итү;
- Мәктәпләрдә иң яхшы педагогларны саклап калу өчен әхлакый һәм матди стимуллар системасын формалаштыру, яшь белгечләрне жәлеп итү;
- Укучыларның хезмәт базарын исәпкә алып уку планын сайлау, тәмамлаучыларны булачак һөнәр сайлау мөмкинлеген тәмин итүче профиль алды һәм профильле белем бирүне дәвам итү;
- Автобус паркын яңарту һәм тулыландыру;
- Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары эшчәнлеген стимуллаштыру системасын булдыру;
- Районның психология-педагогика хезмәтен булдыру;
- Дәрестән тыш һәм мәктәптән тыш эшчәнлекнең төрле формаларында катнашучы балалар һәм яшүсмерләр санын арттыру.

Таблица № 11. Мероприятия в сфере развития образования

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ

1	Мәктәпкәчә белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә ашыру;	2019-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
2	Белем бирүнең сыйфатын баяләү системасын кертү;	2019-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
3	Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнган балаларга, инвалид балаларга гомуми белем алу өчен шартлар тәэмин итү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
4	Укучыларны тулысынча тукландыру өчен шартлар тәэмин итү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	22930,4	ТР бюджеты
5	Мәктәпләрдә иң яхшы педагогларны саклап калу өчен эхлакый һәм матди стимуллар системасын формалаштыру, яшь белгечләрне жәлеп итү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
6	Укучыларның хезмәт базарын исәпкә алып уку планын сайлау, тәмамлаучыларны булачак һөнәр сайлау мөмкинлеген тәэмин итүче профиль алды һәм профильле белем бирүне давам итү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
7	Автобус паркын яңарту һәм тулыландыру (14 берәмлеккә)	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	30 000,0	ТР бюджеты
8	Район психология-педагогия хезмәтен булдыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	1 460,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
9	Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары эшчәнлеген кызыксындыру системасын булдыру	2020-2021 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты

10	«Күгәрчен төп гомуми белем бирү мәктәбе» муниципаль бюджет мәгариф учреждениесендә һәм «Дуслык» Котлы Бүкәш балалар бакчасында капитал ремонт үткөрү	2020 ел	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	16 643,17	ТР бюджеты, жирле бюджет
11	Дәрестән тыш һәм мәктәптән тыш эшчәнлекнең төрле рәвешләрендә эшләүче балалар һәм яшүсмерләр санын арттыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты

6.3 Мәдәният

Балык Бистәсе муниципаль районының мәдәният өлкәсендә мәдәни мирасны саклау өчен шартлар тудыруга, традицион сәнгать юнәлешләрен үстерүгә, яңа технологияләр кертүгә, гражданныр өчен сәнгать кыйммәтләреннән һәркем файдалана алуны тәэмин итүгә һәм аларның рухи ихтыяжларын канәгатьләндерү дәрәжәсен күтәрүгә юнәлдерелгән чаралар үткәрелә.

Милли проектлар кысаларында уздырыла торган чаралар һәм авыл клубларын төзү һәм реконструкцияләү буенча республика программалары, Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Миңнеханов ярдәме белән мәдәният учреждениеләренең матди-техник базасын яңартып коралар, аларны техник яктан яңадан жиһазландыралар.

«2014-2025 елларга Татарстан Республикасы мәдәнияте үсеше» дәүләт программасы нәтижеләре буенча Балык Бистәсе муниципаль районының барлык китапханәләре компьютер техникасы белән жиһазландырылган һәм республика һәм районның жыелма электрон каталогында эшли. Бу китапханә кулланучыларына мәгълүмат хезмәтләрен күрсәтеп сыйфатлы яңа дәрәжәдә хезмәт күрсәтергә мөмкинлек бирә.

Татарстан Республикасының күп кенә мәдәният эшлеклеләре язмышы безнең район белән бәйле: Шәрәфиев Равил Шиһабетдин улы - Г. Камал театр актеры, Шиһапов Мансур Әхмәт улы-шагыйрь һәм композитор, Фәйзуллин Равил Габдрахман улы-Татарстан Республикасының халык шагыйре, Жәләлов Хәлим Бәдретдин улы-Г. Камал театр актеры, Нуруллин Вакыйф Нурулла улы-язучы, Әхмәтжанов Роберт - язучы, Хәйретдинова Роза Котдус кызы - Татарстан Республикасының халык артисты, Россия Федерациясенең атказанган артисты, Гаффаров Әхәт Габдрахман улы-язучы, Сафиуллин Әхәт Хафизуллы улы - язучы, Гомәров Госман Гомәр улы - язучы, Нәҗмиев Нуретдин Гыйльмехан улы- К. Тинчурин театр актеры.

Район мәдәниятен үстерү өчен Потенциал зур һәм Балык Бистәсе муниципаль районының мәдәният учреждениеләре челтәре 89 учреждениене тәшкил итә.

Шулардан 1-РДК, 31 - СДК, 14 - СК, 38 китапханә, 3 музей, 1 ДШИ, 1 кино учреждениесе һәм 1 автоклуб.

Мәдәният өлкәсендә 275 кеше хезмәт куя, шуларның 153е – төп персоналга караган, шуларның 79ы - югары профильле, 59ы-махсус урта (профильле) белгечләр.

Халыкның ялын оештыру һәм халык ижатын үстерү өчен районның клуб учреждениеләрендә 303 берләшмә эшли, аларда 3137 кеше ял итә, шулардан 14 яшкә кадәрге балалар өчен – 80 формование, аларда 848 бала шөгылләнә, 15 яштән 25 яшкә кадәрге яшләр өчен - 43, аларда 450 кеше шөгылләнә.

8442 мәдәни-массакуләм чара уздырылды. Мәдәни-ял чараларының гомуми саныннан 2307 - 14 яшкә кадәрге балалар өчен, 3959 - 15 яштән 24 яшкә кадәрге яшләр өчен. 838 чара түләүле нигездә үткәрелде. Аларга 17543 кеше килгән. 2021 елда район мәдәният йорты «Пушкин картасы»проекты буенча эшли башлады. Эшнең гомуми нәтижәсе: 2021 елда 732 билет сатылган.

Районда 7 халык коллективы бар:

- район мәдәният йортының «Калинушка» ветераннар халык хоры,
- "Өмет" халык фольклор коллективы,
- район мәдәният йортының "Чулман моңнары" гармунчылар халык коллективы,
- район мәдәният йорты халык театры,
- район мәдәният йортының " Кама таңнары» халык вокаль ансамбле,
- Кызыл Йолдыз мәдәният йорты «Чулпы» халык фольклор коллективы,
- Казак Чаллысы авыл мәдәният йортының «Нур» халык фольклор коллективы. 2011 елдан клуб тибындагы 10 мәдәният учреждениесе төзелде.

Программадан тыш:

Яңа Арыш АМЙ - 2011 ел.

Спонсор хисабыннан:

Бикчурай АМЙ –2013 г.

«Авыл клублары» республика программасы буенча (7):

Олы Солтан АМЙ –(2012 ел) 212 урынга

Ямаш АМЙ –(2013 ел) 200 урынга

Югары Тегермәнлек АМЙ (2014 ел) 200 урынга

Район Мәдәният йорты (2015 ел) - 350 урынга

Тәберде Чаллы АМЙ (2016 ел) 50 урынга

Корноухово АМЙ (2017 ел) 50 урынга

Куки АМЙ (2018 ел) 100 урынга.

«Мәдәният» милли проект кысаларында (2):

Балтач АМЙ (2019 ел) (капиталь ремонт) 180 урынга

Биектау АМЙ (2020 ел төзелеш) 200 урынга.

Балык Бистәсе районында мәдәният өлкәсен үстерүгә ныклы нигез салынды, аның көчле яклары:

Тарихи-мәдәни мирасның уникальлеге һәм үзенчәлекле булуы (XII-XVI йөзләрдәге «Чаллы (Тәберде Чаллысы) шәһәрлеге» тарихи-мәдәни территориясе).

Район халкының бай традицияләре һәм үзенчәлегә.

Район жирлекләре арасында милләтара, динара һәм мәдәниятара багланышларның югары дәрәжәсе.

Муниципаль район байлыгы - ижади талантлар. Мәдәният һәм сәнгать өлкәсендә күренекле эшлеклеләр булу.

Муниципаль район территориясендә мәдәни инфраструктура челтәре булу.

Мәдәният эшчәнлегенә анализ аның үсешенә йомшак якларын да күрсәтте:

Мәдәният учреждениеләренә матди-техник базасы начар, аның заманча стандартларга һәм халыкка хезмәт күрсәтү нормаларына туры килмәве.

Музыкаль инструментлар һәм кыйммәтле аппаратура сатып алуга житәрлек финанс кертемнәре булмау.

Социаль-мәдәни өлкәдә проблемаларны хәл итүнең заманча дәрәжәсенә кадрлар потенциалының туры килмәве (кадрлар составының картаюы).

Районның мәдәни-ял учреждениеләрендә бердәм мәгълүмати-техник инфраструктура булмау. Нәтижә буларак - югары мәгълүматлылыкны, аралашуны, диалогны һәм виртуаль киңлектә мәдәният ресурсларына керүне тәэмин итүче коммуникация каналларының үсеш алмавы.

Мәдәни туризм инфраструктурасы үсеш алмаган һәм кунакчыллык традицияләрен актуальләштермәгән.

Авыл территорияләренә мәдәни брендларын начар алга этәрү.

Район мәдәният учреждениеләренә янгын сүндерү һәм саклау нормаларына туры килмәве.

Өлеге проблемаларны хәл итү өчен, 2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясе нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы мәдәниәт саклап калуның, аңа ярдәм итүнең һәм үстерүнең яңа механизмнарын булдыруга юнәлтелгән чаралар комплексы кирәк. Анда глобаль конкуренциядә уңышка ирешү өчен, кеше капиталының заманча икътисадның нигезе дип тану.

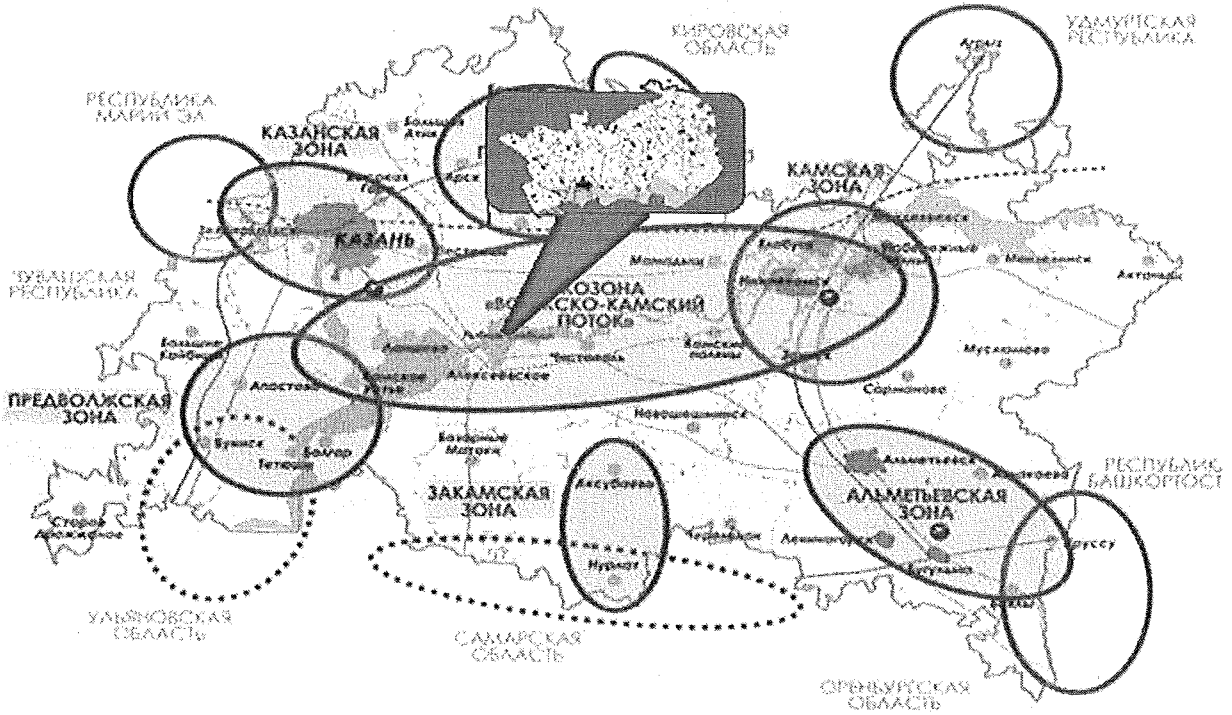
Максатлар:

Балык Бистәсе муниципаль районының мирасын һәм горейф-гадәтләрен саклауны тәэмин итә торган жәлеп итүчән мәдәни мохитен формалаштыру, яшәү урынына һәм югары сыйфатлы хезмәт күрсәтүләргә тәэмин итү һәм күптөрлелегә хисабына керемнәр дәрәжәсенә карамастан, һәр кешенә мәдәни тормышында һәм ижади тормышында катнашу мөмкинлеген тәэмин итү.

Бурычлар:

- Мәдәният учреждениеләренә матди-техник базасын ныгыту, чараларны заманча дәрәжәдә үткәрүне тәэмин итә алырлык музыка кораллары, яктылык-тавыш техникасы һәм махсус жиһазлар сатып алу.

- Район халкының мәдәни традицияләрен һәм рухи-әхлакый кыйммәтләрен торгызуга юнәлдерелгән бердәм цифрлы мәдәни киңлекне формалаштыру, виртуаль киңлектә югары мәгълүматлылык, аралашу, диалог һәм мәдәният ресурсларына керү мөмкинлеген тәэмин итү.

Мәдәни туризм өлкәсендә районның жәлеп итүчәнлеге бик югары. Безнең территориядә татар, рус һәм керәшен мәдәнияте нык үскән. Әлеге территорияләр берничә билге буенча социаль-мәдәни кластерларга жиңел формалаша:

- Кластер урнашкан территорияләр Балык Бистәсе районының төп юлларына туры килә.
- Районда эшләнгән туристик маршрутлар белән туры киләләр.

– Аерым функциональ тармак субсистемаларын (АМЙ, китапханэ, музей) оешкан системага берлэштэрэ - (килэчэктэ гомуми хезмэтлэр комплексы).

- Эшчэнлеклэре нэкь менэ шушы территориялэрне үстөрүгэ юнэлдерелгэн район инвесторлары белэн хезмэтгэшлек итү мөмкинлеге бар. («Кулон Агро» ЖЧЖ, «Кыргый ферма» КФХ, «Круг» ЖЧЖ, «Русский мрамор» АПК).

-Кече бизнес вэкиллэре белэн хезмэтгэшлек итү мөмкинлеге бар (чэчтарашханэ, фото-видео сервис, балалар кафесы, сувенир лавкасы, тантаналы рэвештэ никахларны, алтын һәм көмөш юбилейларны, авыл туризмын үстөрү).

- Кызыклы мэдэни мохит булдыру аша конкурентлыкка сэлэтле ижади кластер төзелэ.

Социаль-мэдэни кластерлар булдыру Балык Бистэсе районының һәр торак пункттында мэдэни мохит булдыру бурычын тулысынча хэл итэргэ, халыкның мэдэни һәм ижад эшчэнлеге өчен минималь һәм житэрлек шартлар һәм ресурслар билгеләп үтэргэ тиеш.

Кластерларны үстөрү өчен матди-техник база һәм бердәм цифрлы мэдэни киңлек, китапханэ һәм музей эшен үстөрү кирэк.

Авыл жирлеклэре базасында нэкь менэ социаль-мэдэни кластерлар булдыру Балык Бистэсе районында яшәүчелэрнең ижади потенциалы үсешенәң яңа үсешенәң этэргеч булырга мөмкин.

Таблица № 12. Мэдэниятне үстөрү өлкәсендәге чаралар

№	Чара	Үтәү срокла ры	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
1	100 урынлы Анатыш авыл мэдэният йорты төзелеше	2023 ел	ББМР БК, «Социаль- мэдэни өлкә бүлегә» МКУ (килешенү буенча)	34834,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
2	200 урынга Олы Елга авылы мэдэният йортына капитал ремонт	2023 ел	ББМР БК, «Социаль- мэдэни өлкә бүлегә» МКУ (килешенү буенча)	41000,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
3	100 урынлы Масловка авыл мэдэният йорты төзелеше	2024 ел	ББМР БК, «Социаль- мэдэни өлкә бүлегә» МКУ (килешенү буенча)	41000,0	ТР бюджеты, жирле бюджет

4	200 урынга исәпләнгән Казак Чаллысы авыл мәдәният йортына капитал ремонт	2024 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	68477,36	ТР бюджеты, жирле бюджет
5	50 урынлык Шестая Речка авыл клубы төзелеше	2025 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	31277,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
6	Котлы Бөкәш авыл мәдәният йортын капитал ремонтлау	2025 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	35000,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
7	Мәдәният учреждениеләренә матди-техник базасын ныгыту: музыкаль инструментлар сатып алу; яктылык-тавыш техник жиһазлары; -сәхнә костюмнары	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	1380,00 920,00 1000,00	ТР бюджеты, жирле бюджет
8	Районның мәдәни-ял итү учреждениеләренә мәгълүмат-технологик инфраструктурасын булдыру: - компьютер жиһазлары сатып алу; - Интернет челтәренә тоташтыру; - Wi-Fi га тоташу;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	1350,00 230,00	ТР бюджеты
9	Санлы мәгълүмат ресурсларын булдыру һәм алардан файдалану өлкәсендә мәдәният учреждениеләре белгечләрен компьютер компетентлыгын арттыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча) « Мәгариф бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	145,00	жирле бюджет

10	Район территориясендә өч социаль-мәдәни кластер булдыру	2023-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлгеге» МКУ (килешенү буенча)	Бюджеттан тыш керемнәр һәм чыганаclar	Инвесторларның иганә ярдәме
11	Район мәдәният учреждениеләренә янғын сүндерү һәм саклау нормаларына туры килмәвен бетерү. - ашыгыч чакыру тәймәсе урнаштыру; - янғын сүндерү сигнализациясе урнаштыру - янғын сүндерү һәм саклау жиһазларына техник хезмәт күрсәтү	2023-2025 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары, ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлгеге» МКУ (килешенү буенча)	6 900,00	ТР бюджеты Жирле бюджет

6.4. Спорт

Районның спорт тормышы бик бай. «Спорт мәктәбе» МБУ 5 спорт бүлекчәсендә һәм «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ 2 бүлекчәсендә эш оештырылды, 47 төркем балаларны савыктыру-белем бирү үзәгенә 12 спорт төре буенча, 1000 гә якын бала һәм яшүсмер гомуми эшчәнлек белән шөгыльләнә.

2021-2022 елларда спорт һәм физик культура өлкәсендә югары күрсәткечләргә түбәндәге спортчылар иреште:

1. «Татарстанның бадминтон өметләре» республика сайлап алу этабы 4 нче этап Б. Матак 27.11.2021 ел Тухватов Альмир 1 урын;
2. Сайлап алу республика ярышлары Шәхси кубок 1 этап Алексеевск 19.01.2021 ел Сафин Жамал 1 урын;
3. «Татарстанның бадминтон өметләре» республика турниры 1 этап Казан шәһәре 30-31.01.2021 ел Сафин Жамал 1 урын;
4. Татарстан Республикасы беренчелеге 13 яшькә кадәр 10-11.04.21 Сафин Жамал 1 урын;
5. 2021 елның 22 октябрәндә Мөслим районында «Тамчы» йөзү бассейны призына йөзү буенча районара ярышлар узды Газизов Сәид 1 урынны яулады;
6. Шәхсэн-команда беренчелеге Яшүсмерләр һәм кызлар (14-18 яшь) арасында пауэрлифтинг буенча Казан шәһәре чемпионаты (19-23 яшь) ир-атлар һәм хатын-кызлар арасында 24-25.04.2021 Казан шәһәрендә Галиуллина Рафина 1 урын;
7. Пауэрлифтинг буенча Татарстан Республикасы беренчелеге чемпионаты 28-30.05.2021 елда Казан шәһәрендә Галиуллина Рафина 1 урын, Шәрәфиев Роберт 1 урын;

8. Пауэрлифтинг буенча 2021елның 2-7 декабрнән Швециядә пауэрлифтинг буенча ачык Европа чемпионаты Галиуллина Ралина ятты, 1 урын становой тяга һәм 2 урын приседание.

9. «Язгы тамчы-2022» тимераякта фигуралы шуу фестивале Казанның һәвәскәрләр арасында Кубогы» Хисамова Дилбәр (12 яшь), 3 урын.

10. «Язгы тамчы-2022» тимераякта фигуралы шуу буенча Классификация ярышлары һәвәскәрләр арасында Казан Кубогы финалы Газизова Диана (8 яшь), 3 урын.

11. «Язгы тамчы-2022» Сафин Ясмин (5 яшь) тимераякта фигуралы шуу буенча Классификация ярышлары, Татарстан Республикасының 16 шәһәре һәм Россия Федерациясенә 9нчы урын.

Районда спорт белән шөгыйльләнү өчен менә дигән база бар - футбол стадионы, “Слобода Арена” ясалма бозлы шугалагы, 1 блоклы-модульле чаңгы базасы, йөзү бассейны булган спорт комплексы, 13 хоккей тартмасы, 16 универсаль спорт майданчыгы һәм 23 спорт залы. Безнең физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүче халыкның катнашуын 2030 елга 52,5 %тан 75,6 %ка житкерергә барлык нигезләр бар.

ББМРда физик культураны һәм спортны үстерү уздырыла торган социаль сәясәтнең өстенлекле юнәлеше булып тора һәм норматив-хокукий нигезгә нигезләнә. Физик культура һәм спортны үстерү өчен киң мөмкинлекләр ачыла.

2023-2024 елларга физик культураны һәм спортны үстерү максатлары булып физик культураны, спортны үстерү, аларны район халкының сәламәт яшәү рәвешен формалаштыруда куллану, физкультура-савыктыру һәм спорт эшен үстерүдә катнашучы барлык учреждениеләр һәм иҗтимагый оешмалар эшчәнлегенә нәтиҗәләлеген арттыру тора.

Спортны үстерү буенча бурычлар:

- яшьләр арасында сәламәт яшәү рәвеше формалаштыру һәм яшьләр арасында сәламәтлекне ныгыту һәм саклау буенча тиешле күнекмәләр булдыру;
- матди-спорт базасын камилләштерү;
- физкультура кадрларының һөнәри осталыгын арттыру;
- физик тәрбия һәм спорт эзерлегенә инновацион технологияләрен эшләү.

Районда физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүнең гаммәвилеген арттыру буенча билгеле бер эш алып барыла.

2022 елның 1 гыйнварына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында массакүләм физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүчеләр саны 11 906 кеше тәшкил итте, бу район халкының гомуми саныннан (52,5%) тәшкил итә.

Сәламәтләндерү һәм спорт-массакүләм эшне оештыру 2975 кешене үз эченә алган 3 физкультура коллективында уздырыла. Соңгы елларда Татарстанда төрле милек формасындагы предприятиеләрдә физкультура-спорт эше активлашты. Төрле финал республика спорт ярышларында ел саен ике меңнән артык хезмәткәр катнаша. Физкультура-спорт активлыгы күтәрелү, хезмәткә сәләтле халыкның сәламәт яшәү рәвеше белән кызыксынуын арттыру, физкультураның житештерү коллективлары санын арттыру республика физкультура-спорт жәмгыятьләре һәм

профсоюзларның тармак рескомалары арасында хезмәттәшлек итү турында озак сроклы килешүләр төзегәннән соң мөмкин булды. Гаммәви физкультура-спорт чаралары үткөрү халыкны сәламәт яшәү рәвешенә җәлеп итүнең бер формасы булып тора. Мәсәлән, “Россия чаңгы юллары” бөтенроссия чаңгы ярышлары һәм “Милләт кроссы” Бөтенроссия йөгерү көне кысаларында районыбызда “Татарстан чаңгы юлы” чаңгы ярышлары һәм ел саен 2000 гә якын кеше катнашкан җиңел атлетика ярышлары уздырыла.

Авыл халкын физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүгә җәлеп итү максатларында республикада ел саен «Сәламәтлек» комплекслы чарасы уздырыла, анда ел саен Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында яшәүче 9000гә кадәр кеше катнаша. “Көрәш” милли спорт көрәше буенча ярышлар халык арасында аеруча популяр, аларда яшьләр һәм өлкәннәр арасында район жыелма командалары катнаша.

«2021 елның 31 декабрена торышы буенча физик культура һәм спорт турында мәгълүматлар» 3-АФКның еллык статистик исәп-хисап мәгълүматларына караганда, Татарстан Республикасында физик культура һәм спорт белән 19,8% шөгыйльләнә. Мөмкинлекләре чикләнгән затларны физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүгә җәлеп итү, аларны социаль яраклаштыру максатларында район халкы ел саен инвалидларның Республика физкультура-спорт җәмгыяте, яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге оештырган республика ярышларында инвалидларның агитацион йөгерү ярышларында катнаша. Мөмкинлекләре чикләнгән затлар арасында ел саен 5 спорт төре буенча ярышлар уздырыла.

Районда физик культура һәм спорт өлкәсендә «Спорт мәктәбе» муниципаль бюджет учреждениесе, ББМР ның «Тимераякта хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» муниципаль бюджет учреждениесе, ББМР ның «Балалар сәламәтләндерү белем бирү (профильле) үзәге» өстәмә белем бирү муниципаль бюджет учреждениесе, ББМР ның «Дельфин» спорт-савыктыру комплексы муниципаль бюджет учреждениесе үз эшчәнлеген гамәлгә ашыра.

“Спорт мәктәбе” МБУ укучыларының гомуми саны 301 кеше, “Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе” МБУ - 103 кеше, “ДОО(П) Ц” МБУ линиясе буенча - 468 укучы. «Спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П)Ц» ДБУ тренерлары тарафыннан уку-тренировка дәрәсләре «Дельфин» СОК һәм «Спорт мәктәбе» МБУ структур бүлекчәсе базасында «Яшьлек» стадионы-мәйданчыгында, шулай ук районның спорт залларында алып барыла.

“Дельфин” спорт комплексында 2 йөзү бассейны, фитнес белән шөгыйльләнү өчен кече һәм зур зал, милли көрәш белән шөгыйльләнү залы, спортның уен төрләре белән шөгыйльләнү өчен спорт залы, сауна, тренажер залы, массаж кабинеты, гидромассаж кабинеты, жылы чишенү бүлмәләре булган пластик хоккей тартмасы бар.

Физик культура һәм спортны пропагандалау өчен яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге тарафыннан агымдагы ярышлар һәм республика ярышларында инкөчле спортчыларның чыгышлары буенча массакуләм мәгълүмат чараларын оператив тәмин итү системасы эшләнә. Шулай ук Балык Бистәсе муниципаль районының Интернет-сайты даими рәвештә фото һәм видео материаллары белән яңа

спорт мәгълүматы белән тулыландырыла. Барлык спорт чаралары массакуләм мәгълүмат чараларында, шул исәптән “Авыл офыклары” район газетасында да яктыртыла.

Спорт өлкәсендәге проблемалар:

- системалы рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүче халык өлешенең түбән булуы;
- авыл торак пунктларында хоккей тартмалары, спорт майданчыклары төзү өчен жирле бюджетта акча житмәү;

Бәян ителгәннәрдән чыгып, 2023-2024 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында физик культураны һәм спортны үстерүнең түбәндәге төп юнәлешләрен формалаштырырга мөмкин:

1. сәламәтлекне саклап калу һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытыннан алда үлүне кисәтү, район халкының уртача гомер озынлыгын һәм тормыш сыйфатын арттыру;

2. сәламәтлекне ныгыту чараларында катнашуга мотивация тудыру, сәламәт яшәү рәвешенең индивидуаль белем һәм күнекмәләрен үстерү;

3. физкультура-савыктыру һәм спорт дәрәсләрендә катнашуга районның спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен актив җәлеп итү;

4. Авыл җирлекләре җирле үзидарә органнарына уен майданчыклары, хоккей тартмалары, инвентарь белән тәмин итүдә ярдәм итү;

5. Мәктәп һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларга физик тәрбия бирү сыйфатын яхшырту;

6. эшләүче яшьләр, хезмәткәр һәм тулаем алганда яшьләр арасында спорт-савыктыру чараларын оештыру һәм уздыру;

7. Сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру һәм социаль-тискәре күренешләрен профилактикалау максатларында «Форпост» җәмәгать тәртибен саклау буенча яшьләр формирование эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

8. Массакуләм физик культураны, спортны һәм туризмны үстерү. Хоккей тартмалары төзү, спорт җиһазлары алу.

9. физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәчелек чараларын җәлеп итү өчен шартлар тудыру;

«Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район гражданның өлешен арттыру.

Көтелә торган нәтиҗәләр:

- поселокта һәм районда яшәү урыны буенча физкультура эшен оештыру норматив тәмин итү дәрәжәсе нигезендә 2022 елга спорт инфраструктурасын булдыру;

- район халкының төп өлешен физкультура секцияләренә җәлеп итү;

- системалы рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүче халык өлешен арттыру, «Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район халкының өлеше арттыру.

- физкультура хезмәтләренең аеруча кирәкле төрләрен (йөзү бассейны, тренажёр залы, фитнес клубы) үз-үзен аклауга күчерүне гамәлгә ашыру.

Хәл итү юллары:

Актив сәламәтлекне саклау һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытсыз үлем-китүне кисәтү, уртача гомер озынлыгын һәм халыкның тормыш сыйфатын арттыру.

Халыкта сәламәтлекне ныгыту чараларында катнашуга мотивация булдыру, сәламәт яшәү рәвешенең индивидуаль сәләтен һәм күнекмәләрен үстерү.

Спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен массакүләм физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт дәресләрендә катнашуга жәлеп итү.

Авыл жирлекләренең жирле үзидарә органнарына уен майданчыклары, хоккей тартмалары, инвентарлар белән тәмин итүдә булышлык күрсәтү.

Мәктәпкәчә һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларга физик тәрбия бирү сыйфатын күтәрү.

Эшләүче яшьләр, хезмәткәрләр һәм тулаем район яшьләре арасында спорт-сәламәтләндерү чараларын оештыру һәм уздыру.

Сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру һәм социаль-негатив күренешләргә профилактикалау максатларында «Форпост»жәмәгать тәртибен саклау буенча яшьләр оешмасы эшчәнлеген гәмәлгә ашыру.

Физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәче чараларын жәлеп итү өчен шартлар тудыру.

«Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район гражданның өлешен арттыру.

Универсаль спорт майданчыкларын төзү һәм реконструкцияләү.

Хоккей тартмалары төзү, спорт жиһазлары сатып алу, спорт корылмаларын ел әйләнәсендә куллану.

Ябык боз сарае төзелеше.

Блок модульле чаңгы базасын төзү.

Балык Бистәсе районы территориясендә «Өченче яшь» Спартакиадасы кысаларында район, зональ һәм республика физкультура-савыктыру, комплекслы, спорт чараларында халыкның урта һәм өлкән яшьтәге төркемнәре (ветераннар, өлкән яшьтәге кешеләр) арасында катнашу. «Сәламәтлек», «Авыл яшьләре», «Спорт төрләре буенча муниципаль хезмәткәрләр спартакиадасы» кысаларында авыл районнары командалары арасында чемпионатлар, беренчелекләр, ачык турнирлар, комплекслы чаралар үткәрү.

Гомуми белем бирү оешмаларында спортның уен төрләрен үстерү, шул исәптән «КЭС-БАСКЕТТ» мәктәп баскетбол лигасы ярышларын үткәрү; «Мини-футбол - мәктәпкә!» гомумроссия проектын гәмәлгә ашыру кысаларында мини-футбол буенча. «Президент ярышлары» ярышларында һәм фестивалендә катнашу, «Президент спорт уеннары» ярышлары. Популяр спорт-массакүләм чаралар («Милләтләр кроссы», «Россия чаңгы юлы», «Бөек Ватан сугышында Жинүнең еллыгын бәйрәм итүгә багышланган район марафоны» үткәрү). «Күн туп», «Алтын алка» бөтенроссия ярышларының район, зона республика этапларында катнашу һәм уздыру. Россия һәм халыкара ярышларда район спортчыларын эзерләүне һәм катнашуны тәмин итү. Район конкурсын уздыру һәм Татарстан Республикасының спорт мәктәпләре арасында уку-тәрбия эшен иң яхшы куюга республика смотр-конкурсында катнашу. Жәйге чорда «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы

шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П) Ц» ӨББ укучылары өчен уку-тренировка жыйнагын оештыру һәм үткәру.

Балык Бистәсе муниципаль районының «Спорт мәктәбе» муниципаль бюджет бюджет учреждениесе, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «Дельфин» спорт-савыктыру комплексы» МБУ, Балык Бистәсе муниципаль районы тренерлары арасында спорт-массакуләм һәм физкультура-савыктыру эшен иң яхшы куяга район конкурсын уздыру турындагы нигезләмәләренә эшләу, раслау һәм камилләштерү. Тәҗрибә һәм методик материаллар тарату максатыннан районның авыл жирлекләрендә, предприятиеләрендә һәм учреждениеләрендә физик культураны һәм спортны үстерү буенча комплекслы эш тикшерүләре үткәру.

«2021-2025 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының авыл яшьләре» муниципаль программасын гамәлгә ашыру.

Таблица № 13. Спортны үстерү өлкәсендәге чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганаглар, мен сумнарда	Чыганаг
1	Сәламәтлекне актив саклау һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытсыз үлем-китүне кисәтү, уртача гомер озынлыгын һәм халыкның тормыш сыйфатын яхшырту.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
2	Халыкта сәламәтлекне ныгыту чараларында катнашуга мотивация булдыру, сәламәт яшәү рәвешенә, индивидуаль сәләтен һәм күнекмәләрен үстерү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
3	Спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен гаммәви физкультура-сәламәтләндрү һәм спорт занятиеләрендә катнашуга жәлеп итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
4	Авыл жирлекләренә жирле үзидарә органнарына уен майданчыклары, хоккей тартмалары, инвентарьлар белән	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү	Агымдагы чыгымнар	МР бюджеты

№	Чара	Үтәу сроктары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
	тәәмин итүдә булышлық күрсәтү.		буенча)		
5	Мәктәпкәчә һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларга физик тәрбия бирү сыйфатын күтәрү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
6	Эшләүче яшьләр, хезмәткәрләр һәм тулаем район яшьләре арасында спорт-сәламәтләндерү чараларын оештыру һәм уздыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	МР бюджеты
7	Сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру һәм социаль-негатив күренешләрне профилактикалау максатларында «Форпост»жәмәгать тәртибен саклау буенча яшьләр оешмасы эшчәнлеген гамәлгә ашыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	2635,0	ТР бюджеты
8	Физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәче чараларын жәлеп итү өчен шартлар тудыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
9	«Хезмәткә һәм оборонага әзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район гражданнының өлешен арттыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «Мәгариф бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	1500,0	ТР бюджеты

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
10	Универсаль спорт майданчықларын төзү һәм реконструкцияләү.	2020-2021 еллар, 2030 елга кадәр фараз	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ, «Спорт мәктәбе» МБУ (по согласованию)	19221,1	ТР бюджеты
11	Хоккей тартмалары төзү, спорт жиһазлары сатып алу, спорт корылмаларын ел әйләнәсендә куллану.	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), МБУ «ССК «Дельфин» (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	3500,0	ТР бюджеты
12	Балык Бистәсе районы территориясендә «Өченче яшь» Спартакиадасы кысаларында район, зональ һәм Республика физкультура-савықтыру, чаралары уздыру, комплекслы спорт чараларында халыкның урта һәм өлкән яшьтәге төркемнәрен (ветераннар, өлкән яшьтәге кешеләр) катнаштыру һәм катнашу. Чемпионатлар, беренчелекләр, ачык турнирлар үткәрү.	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	2262,5	ТР бюджеты
13	Гомуми белем бирү оешмаларында спортның уен төрләрен үстерү, шул исәптән «КЭС-БАСКЕТТ» мәктәп баскетбол лигасы	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	2262,5	ТР бюджеты

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнардa	Чыганақ
	<p>ярышларын үткәрү; «Мини-футбол - мәктәпкә!» гомумроссия проектын гамәлгә ашыру кысаларында мини-футбол буенча. «Президент ярышлары» ярышларында һәм фестивалендә катнашу, «Президент спорт уеннары» ярышлары. Популяр спорт-массакуләм чаралар («Милләтләр кроссы», «Россия чаңгы юлы», «Бөек Ватан сугышында Жиңүнең еллыгын бәйрәм итүгә багышланган район марафоны» үткәрү). «Күн туп», «Алтын алка» бөтенроссия ярышларының район, зона республика этапларында катнашу һәм уздыру.</p>		<p>буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)</p>		
16	<p>Россия һәм халыкара ярышларда район спортчыларын әзерләүне һәм катнашуны тәмин итү. Район конкурсын уздыру һәм Татарстан Республикасының спорт мәктәпләре арасында укыту-тәрбия эшен иң яхшы куюга республика смотр-конкурсында катнашу. Жәйге чорда «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П) Ц» ӨББ укучылары өчен уку-тренировка жыеннарын оештыру һәм үткәрү.</p>	2022-2023 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин») МБУ (килешенү буенча, «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)</p>	-	-

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнардa	Чыганақ
17	Балык Бистәсе муниципаль районының «Спорт мәктәбе» муниципаль бюджет учреждениесе, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «Дельфин» спорт-савыктыру комплексы» МБУ, Балык Бистәсе муниципаль районы тренерлары арасында спорт-массакуләм һәм физкультура-савыктыру эшен иң яхшы куюга район конкурсын уздыру турындагы нигезләмәләрне эшләү, раслау һәм камилләштерү.	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	-	-
18	Физкультура-спорт юнәлешле мәгариф оешмалары (спорт мәктәбе) эшенә спортчы паспортын кертү	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	-	-
19	Тәҗрибә һәм методик материаллар тарату максатында районның авыл жирлекләрендә, район предприятиеләрендә һәм учреждениеләрендә физик культураны һәм	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин»	-	-

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
	спортны үстерү буенча комплекслы эш тикшерүләре үткәру		МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)		
20	«2021-2025 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының авыл яшьләре» муниципаль программасын гамәлгә ашыру	2021-2025 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгә» МКУ (килешенү буенча)	3 371,5	Жирле бюджет

6.5. Халыкның мәшгульгә һәм социаль ярдәм

Урбанизациянең житди проблемаларының берсе аның стихияле характерда булуы, бу торак урыны һәм эш урыны булмаган авыл халкының шәһәргә килү проблемасының кискенләшүенә китерә. Бу процесста авыл халкы тарафыннан урта һөнәри һәм югары белем алу төп фактор булып тора һәм, кагыйдә буларак, төп тарту үзгә булып Казан шәһәре тора. Бу проблема башкала хезмәт базарына һәм аның инфраструктурасына басым артуга китерә, шулай ук Балык Бистәсе районының хезмәткә сәләтле халкы өлешен сизелерлек киметә.

Шуны билгеләп үтү мөһим: урбанизация шәхси ярдәмче хужалықларда авыл хужалыгы житештерүен киметүгә китерә. Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, бигрәк тә авыл торак пунктларыннан килгән яшьләр өчен Балык Бистәсе шәһәр да жәлеп итү үзгә булып тора, чөнки Балык Бистәсе пгтда тормыш сыйфаты, хезмәт хақы дәрәжәсе, ял хезмәтләре күләме авыл торак пунктларыннан яшьләренә китүендә мөһим факторлар булып тора. Гомумән алганда, ББМРның хезмәт базары - катлаулы икътисади мөнәсәбәтләр системасы. Хезмәт базарының төп элементлары - чынлыкта мәшгуль эшчеләр, «соры» хезмәт базарында, шулай ук ОМС да мәшгуль эшсезләр. 2022 ел башына хезмәт базарының торышы 14 нче таблицادا тәкъдим ителә.

Таблица 14. 2022 ел башына ББМР хезмәт базарының торышы

Чараларның аталышы	Күрсәткечләр (кеше)
Мәшгульлек хезмәтенә мөрәжәгать итте, барлыгы:	974
туры килә торган эш эзләүдә ярдәм итү	355

хезмэт базарындагы хэл турында мэгълүмат белешү	950
Һөнәр сайлау юнәлеше буенча	437
Учетка эш эзләүчеләр буларак куелды	355
шул исәптән эшсез гражданныр	275
Эшсез дип танылды, барлығы	130
Эшсезлек буенча пособие билгеләнде	130
Эшкә урнаштырылды, барлығы:	210
шуларның:	
мәшгуль булмаган гражданныр	132
балигы булмаганнар	73
Һөнәри янадан укытуга юнәлтелгән эшсез гражданныр, барлығы:	26
шул исәптән хатын-кызлар	11
16-29 яшьләрдәге яшьләр	3
Жәмәгать эшләренә жибәрелде	22
Эшкуралык эшчәнлеген теркәделәр	5
Күченүчеләр	0
Социаль жайлашу буенча хезмәтләр алды	19
01.01.2022 га хисапта торучы эшсезләр саны.	31
женесе буенча:	
хатын-кызлар	24
Яше буенча:	
яшьләр 16-29 яшьтәге	5
пенсия алдындагылар	12
Эшсез булу сәбәпләре буенча:	
үз теләкләре белән эштән киткәннәр	11
азат ителгәннәр	15
эшендә озак тәнәфесләр булган	1
хәрби хезмәттән азат ителгәннәр	0
иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затлар	0
уку йортларын тәмамлаучылар	2
белеме буенча:	
югары һөнәри	9
урта һөнәри	18
урта	4
Эшсезлек дәрәжәсе (%) 01.01.2016 га	0,25

Уртача эшсезлек озынлыгы (ай)	6,4
Пособиенен уртача күләме (сум)	7800
Предприятиелэрнең буш эш урыннарын алыштыру өчен хезмәткәрләргә ихтыяҗы, барлыгы	157
шуларның: эшче һөнәрләргә	65

Югары белемле, икътисадчы, бухгалтер, укытучы, инженер, педагог-психолог, технолог һөнәрләре булган 9 кеше эшсезлек буенча исәптә тора.

Урта һөнәри белем белән эшсезлек буенча исәптә торучы гражданнар саны-18 кеше, аларның күпчелегендә: шәфкать туташы, тәрбияче, икътисадчы, бухгалтер, пешекче, машина йөртүче, Тракторчы-машинист һ. б. квалификацияләре бар.

Предприятие һәм оешма хезмәткәрләрен эштән азат итү хезмәткәр инициативасы белән генә түгел, түбәндәге сәбәпләр аркасында да башкарыла: предприятиеләрне оптимальләштерү, бетерү, нәтижәдә хезмәткәрләр санын яки штатын кыскарту.

Кеше капиталын һәм хезмәт базарын үстерү өлкәсендәге проблемалар буларак түбәндәгеләрне ачыкларга була:

- ББМР буенча уртача хезмәт хакы белән эшсез калган эш урыннары булмау;
- аз хезмәт хакы;
- соруы бazarда эшләнүчеләр санын арттыру;
- түбән пенсия.

Формалаштырылган проблемаларны чишү өчен чаралар:

Урта һөнәри һәм югары һөнәри белем булган ББМР ның эшсез яшәүчеләренен эш белән тәмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен эзерләү.

Эшчеләрнең хезмәт хакы арту вакытында муниципаль преференцияләр бирү буенча хужалык итүче субъектлар өчен тәкъдимнәр эзерләү.

Лидерлык сыйфатларын үстерү максатыннан урта һәм югары һөнәри белемгә ия булган кешеләр белән тренингләр үткәрү.

Авыл хужалыгы житештерүчеләре заказы буенча кошлар, дунгызлар һәм мөгезле эре терлек үстерүнең шәхси ярдәмче хужалыгында үсеш проектларын эшләү һәм тормышка ашыру.

Хужалык итүнең кече рәвешләренә «симметрияле финанс ярдәме» турындагы тәкъдимнәренә ОИСЭЗга кертү өчен эре хужалыкларга да (житештерелә торган продукция күләмнәре критерийлары буенча) шундый ук тәкъдим ясау.

ББМР урта һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның ихтыяҗына анализ ясау һәм, кирәк булганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына эзерлек юнәлешләрен үзгәртү инициативасы белән чыгу. Икътисадый зонаның башка муниципаль районнарыннан белгечләргә өйрәтү, күнекмәләр булдыру һәм тәҗрибә тапшыру өчен ББМРда АПК белгечләрен эзерләү буенча координацион-ресурс үзәге булдыру.

АПК өлкәсендә эшче һөнәрләр буенча ел саен зона смотр-конкурсын үткәрү. Сатып алу срогы кичектерелгән белгечләр өчен авыл жирендә аренда торагы төзү.

**Таблица № 15. Халыкны эш белэн тээмин итүне үстерү өлкөсөндөгө чаралар
һәм
социаль ярдәм**

№	Чара	Үтү сүоклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
1	Урта һәм юғары һөнәри белеме булган ББМР ның эшсез яшәүчеләренен эш белән тәэмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен әзерләү	2020-2030 еллар	ББМР БК, мәшгульлек үзәкләре (киләшенү буенча)	-	-
2	Эшчеләрнең хезмәт хақы арту вақытында муниципаль преференциялар бирү буенча хужалық итүче субъектлар өчен тәкъдимнәр әзерләү.	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	-
3	Лидерлык сыйфатларын үстерү максатыннан урта һәм юғары һөнәри белемгә ия булган кешеләр белән тренинқлар үткәрү.	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	-
4	Урта һәм юғары һөнәри белеме булган РСМР ның эшсез яшәүчеләренен эш белән тәэмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен әзерләү	2020-2024 еллар	ББМР БК, мәшгульлек үзәкләре (киләшенү буенча)	-	-

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
5	ББМР урта һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның ихтыяжына анализ ясау һәм, кирәк булганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлығына әзерлек юнәлешләрен үзгәртү инициативасы белән чыгу.	2020-2024 еллар	ББМР БК	-	-
6	Белгечләр өчен сатып алу срогы кичектерелгән авыл жирендә аренда торагы төзү	2020-2024 еллар	ББМР БК	-	ТР бюджеты

Әлеге чараларны гамәлгә ашыру, фаразлар буенча, хезмәткә сәләтле халык санын һәм эшлекле активлыкны арттыруга китерергә мөмкин.

Таблица № 16. Проблемалар һәм 2030 елга кадәр Татарстан Республикасының Хезмәт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлығының Балык Бистәсе муниципаль районындагы “Доверие-Ышаныч” ХСХККУ” ДАСХКУ буенча аларны хәл итү юллары

№	Проблема	Аларны чишү юллары	Көтелгән нәтижеләр	Тормышка ашыру елы	Жаваплы башкаручылар
1	Социаль хәтәр хәлдә булган гаиләләр	Социаль хәтәр хәлдә булган гаиләләр һәм балаларны алдан исәпкә кую буенча ведомствоара хезмәттәшлек	Күзәтчелексез балаларның ТР буенча тәгаенләнган кыйммәтеннән артмаган тоткан уринга ирешү	2030 елга кадәр	ББМР БК, "Ышаныч- Доверие»халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәге (киләшенү буенча), Хезмәт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлығының социаль яклау бүлегә (киләшенү буенча), жирле

					үзидарэ органнары
2	КБОга (НКО) дүүлөт ярдөме күрсөтү	Грант акчаларын жөлеп итү конкурсларында катнашу	Мөһим социаль функцияларне башкару эшчөнлеген гамэлгө ашыру	2030 елга кадэр	ББМР БК , КБО (килешенү буенча)
3	Социаль хезмөт күрсөтүнең сыйфаты һәм һәркем файдалана алырлык булуы	Учреждение хезмөткэрлөренең квалификация дәрәжәсен күтөрү	Өлкән яшьтөгө гражданның һәм инвалидларның актив тормыш позициясен саклап калу	2024 елга кадэр	ББМР БК , "Ышаныч-Доверие»халыкка социаль хезмөт күрсөтү комплекслы үзөгө (килешенү буенча)
4	Социаль хезмөтләр базарын үстерү	Максатчан программалар эшлөү	Өлкән яшьтөгө гражданның һәм инвалидларның актив тормыш позициясен саклап калу	2024 елга кадэр	ББМР БК

7. Территория үсеше

Территорияләрне үстерүнең төп максаты - торак пунктларын төзекләндерү дәрәжәсен күтөрү, социаль әһәмияткә ия объектлар төзү, гомуми файдаланудагы жәрле әһәмияткә ия булган автомобиль юлларын норматив хэлгә китерү.

7.1. Торак төзелеше һәм территорияләрне төзекләндерү

Балык Бистәсе муниципаль районы төзелешенең һәм инфраструктур үсешенең төп максатлары:

- халыкның уңайлы яшәү шартларын тәэмин итү;
- һәркем өчен мөмкин булган торак базарын формалаштыру;
- район инфраструктурасы үсеше.

Бурычлар:

- «Россия гражданнына – һәркем ала алырлык һәм уңайлы торак» илкүләм проектын, ипотека буенча торак кредитлау программасын, күчөмсез милек базарын үстерү һәм торак урыннарына мохтаж гражданныга социаль наем шартнамәләрэн куллану юлы белән халыкның яшәеше өчен уңайлы шартлар һәм торакка уңайлы шартлар тудыруны тәэмин итү;

- район территориясен төзүнең эшләнә торган Генераль планы нигезендә, эксплуатация чыгымнарын киметүгә ярдәм итүче яңа технологияләр кулланып, торак һәм инженерлык коммуникацияләре төзү;
- төзелеш процессын һәм төзелеш эшләренең сыйфатын оештыру дәрәжәсен күтәрү;
- төзелеш тармагын үстерүгә шәхси капитал җәлеп итү өчен уңайлы шартлар тудыру.

2021 елда район халкы тарафыннан индивидуаль торак йортлар төзегәндә яқынча 435 млн. сум инвестицияләр кертелгән. 2021 елда 15,0 мең кв.метр торак төзелгән һәм файдалануга тапшырылган. Балык Бистәсе муниципаль районында торак фонды мәйданы 871,4 мең кв. метр тәшкил итте. Шулай итеп, бездә 1 кешегә 34,6 кв.м торак туры килә. Балык Бистәсе ш.т.п.да актив төзелеш «Северный» бистәсендә алып барыла, 185 торак йорт төзелгән, электр, су, газ белән тәмин ителгән.

Узган ел район 14 республика программасында катнашты, бу районның йөзен шактый үзгәртте.

«Авыл территорияләрен комплекслы үстерү» федераль максатчан программасы зур ярдәм күрсәтә, аның кысаларында 2021 елда 1 гаилә торак шартларын яхшыртуга субсидия алды.

Югарыда күрсәтелгән программаларны уңышлы гамәлгә ашыру, шулай ук район халкы тарафыннан индивидуаль торак йортлар төзү 2025 елга 40,0 мең кв. м торак төзүгә һәм бер кешегә 35,7 кв. м исәбеннән, ә 2030 елга 35,9 кв. м торак белән тәмин итү күрсәткеченә ирешергә мөмкинлек бирәчәк.

Таблица № 17. Бер кешегә исәпләгәндә гомуми торак мәйданы белән тәмин ителеш

Күрсәткечләр	Еллар	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2030
Халыкның уртача еллык саны, мең кеше.	База сценарие буенча	24,89	24,53	24,17	24,44	24,44	24,34	24,46	25,68
Бер кешегә, кв. метрга исәпләгәндә гомуми торак мәйданы белән тәмин ителеш	База сценарие буенча	32,5	33,5	34,5	34,7	35,3	35,5	35,7	35,9

Күпфатирлы йортларга капитал ремонт үткөрү турында Федераль законны гамәлгә ашыру кысаларында су белән тәмин итү системаларын, канализацияне һәм жылыту системаларын реконструкцияләү һәм ремонтлау, күмәк һәм индивидуаль исәпкә алу приборларын урнаштыру буенча зур эш башкарылды. Бу юнәлештә эш 2024 елга кадәр дәвам итәчәк һәм капитал кертмәнәр күләме 19,2 млн.сум тәшкил итәчәк.

Шомарбаш авылына сәламәтлек саклау объектларын модернизацияләү кысаларында модульле фельдшер-акушерлык пункты төзелде. Котлы Бөкәш

авылында «Дуслык» балалар бакчасына капиталъ ремонт ясалды, Котлы Бөкәш табиблык амбулаториясенә капиталъ ремонт ясалды.

Күгәрчен авыл жирлеге Башкарма комитеты бинасын ачу безнең өчен әһәмиятле объект булды.

«Ижтимагый пространстволарны үстерү» программасы буенча Ленин урамында 11 млн.сумлык төзелешнең 4 этабы төгәлләнде.

Хәл итү юллары:

ББМРның капиталъ төзелеш, ремонт һәм модернизация буенча республика программаларында катнашуы;

юл төзелеше программаларында катнашу;

ББМР авыл жирлекләренәң жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару буенча генераль планнарын һәм кагыйдәләрен эшләү һәм раслау;

Олы Елга авылында блок-модульле кибет төзү;

Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында 90 кешегә исәпләнгән балалар сәламәтләндерү лагере төзү;

Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында яшьләр үзәге төзелеше;

Балык Бистәсе муниципаль районында “Доверие-Ышаныч” халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәге дәүләт автоном учреждениесе бинасын капиталъ ремонтлау;

Шумбут авылында спорт мәйданчыгы төзү;

Күпфатирлы йортларны капиталъ ремонтлау;

Авил советлары биналарын капиталъ ремонтлау;

Котлы Бөкәш авылында мәдәният йортын капиталъ ремонтлау;

Балык Бистәсендә "Чулман-Яр" пляжын төзү (2 чират);

Торак төзелеше һәм территорияләрне төзекләндерү өлкәсендә чаралар;

Арзан һәм уңайлы торак базарын формалаштыру һәм гражданның яшәү шартларын тәмин итү;

Төрле типтагы аз катлы төзелешнең киң кулланылышы;

Составында еш кына халык күптән киткән, әмма баланстан алынмаган йортларның мәйданы булган торак фондын исәпкә алуны төзәтү, бу торак белән тәмин ителешенәң гамәлдәге күрсәткелләрен, шулай ук яңа төзелешнең исәп-хисап күрсәткелләрен боза;

Демографик ситуацияне яхшырту, нәтижәле миграция сәясәтен гамәлгә ашыру һәм торак проблемасын хәл итү хисабына муниципаль берәмлекләренәң тотрыклы үсешә өчен шартлар тудыру;

Салым ташламалары белән инвесторларга һәм төзүчеләргә ярдәм;

Төзелеш индустриясе һәм төзелеш материаллары сәнәгәте үсешә;

Конкуренцияле торак төзелеше базарында торак тәкъдимен арттыру өчен алданрак коммуналь инфраструктура үсешен тәмин итү;

Төзелешкә әзерләнгән жир кишәрлекләре базарын формалаштыру.

Таблица № 18. Торак төзелеше һәм территорияләрне төзекләндерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	ББМРның капиталъ төзелеш, ремонт һәм модернизация буенча республика программаларында катнашуы	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	ТР Бюджеты
2	Муниципаль юл фонды акчалары исәбеннән юл эшләре башкару	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	жирле бюджет
3	ББМР авыл жирлекләренен жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару буенча генераль планнарын һәм кагыйдәләрен эшләү һәм раслау	2020-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	жирле бюджет, ТР Бюджеты
4	Олы Елга авылында блок-модульле кибет төзү;	2020-2024 еллар	ББМР БК	3 000,00	ТР Бюджеты

5	Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында 90 кешегә исәпләнгән балалар сәламәтлөндөрү лагере төзү	2020-2024 еллар	ББМР БК	40 000,00	ТР Бюджеты
6	Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында яшьләр үзәге төзелеше	2020-2024 еллар	ББМР БК	273 263,0	ТР Бюджеты
7	Шумбут авылында спорт майданчыгы төзү	2020-2024 еллар	ББМР БК	5 000,00	ТР Бюджеты
8	Авыл советлары биналарын капитал ремонтлау;	2020-2024 еллар	ББМР БК	3 000,00	ТР Бюджеты
9	Күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау	2020-2024 еллар	ББМР БК	6 700,00	ТР Бюджеты , жирле бюджет
10	Котлы Бөкәш авылында мәдәният йортын капитал ремонтлау;	2020-2024 еллар	ББМР БК	3 000,00	ТР Бюджеты
11	Балык Бистәсендә "Чулман-Яр" пляжын төзү (2 чират);	2022-2023 еллар	ББМР БК	-	ТР Бюджеты
12	Балык Бистәсе районы торак пунктларында урамнарны яктырту челтәрләрен модернизацияләү	2020-2024 еллар	ББМР БК , жирле үзидарә органнары	Агымдагы финанслау	ТР Бюджеты

7.2. Торак-коммуналь хужалык

Торак-коммуналь хужалык предприятиеләре эшчәнлегенә нәтижәләлеген күтәрү халыкка хезмәт күрсәтү сыйфатын күтәрүне, аның законлы хокукларын һәм мәнфәгатьләрен яклауны, шулай ук тармакның тулаем тотрыклы һәм нәтижәле эшләвен тәмин итәргә тиеш.

Торак-коммуналь хужалыкны үстерүнең максатлары - районның торак-коммуналь комплексы эшчәнлегенә югары ышанычлылыгына һәм тотрыклылыгына ирешү, күрсәтелә торган торак-коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын яхшырту, районда ягулык-энергетика ресурсларыннан файдалануның нәтижәләлеген арттыру.

Бурычлар:

1. Торак-коммуналь хезмәтләр күрсәткән өчен халык акчаларыннан һәм бюджет чыганаclarыннан файдалануның нәтижәләлеген арттыру.

2. Торак-коммуналь хезмәтләр житештерүгә чыгымнарны рациональләштерү һәм киметү.

3. Күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфаты өчен ЖКУ житештерүчеләрнен кулланучылар алдында жаваплылык системасын камилләштерү.

4. Энергия нәтижәлелегенә нигезләнгән яңа технологияләр һәм жайланмалар кертеп, муниципаль жылылык белән тәмин итү, су белән тәмин итү һәм субүлү системасының тиешле срокка хезмәт иткән технологик жиһазларын модернизацияләү һәм алмаштыру.

5. Муниципаль торак контроле системасының нәтижәлелеге системасын кертү.

Балык Бистәсе муниципаль районының торак-коммуналь хужалыгы «Теплоэнергосервис» МУП оешмасын тәкъдим итә.

«Теплоэнергосервис» МУП халыкка һәм бюджет учреждениеләренә жылылык энергиясен жиһәрә. Аларның балансында 15 котельный бар, алар газда эшли.

Жылылык хужалыгының торышы һәм проблемалары

Инженерлык инфраструктурасы һәм жиһазларының зур күләме мораль һәм физик яктан искергән, энергия чыгымлы, аз нәтижәле, эшкәртү һәм ремонтлау авыр. Гамәлдәге котельныйларда казаннар урнаштырылган, алар хәзерге заман таләпләренә туры килми, 163,11 кг чагыштырмача ягулык сарыф иткәндә, КПД түбән (80-84%). Яну куркынычсызлыгы автоматы Ростехнадзор органны таләпләренә туры килми, казаннарда су эшкәртү 80% тәшкил итә. Нигездә, жылылык челтәрләренә гамәлдәге өлеше ике торбаларда башкарылган һәм каналлы вариантта (50%) салынган, калган өлеше заманча технология буенча - полиэтилен тышчада пенополиуретан изоляциясендә канал вариантсыз салынган.

Территориаль котельныйлар бер-берсеннән шактый ерак урнашкан, бу аларны жылылык челтәрләре төземичә бердәм жылылык челтәренә берләштерергә мөмкинлек бирми.

Котельныйларны модернизацияләү чаралары:

- «Күгәрчен урта мәктәбе» МББМУ котельныйнда казанны алмаштыру, шулай ук ИГК тибындагы эффектив янучан жайланмалар белән ярдәмче жиһазлар һәм КПД 93 белән казаннарның эшен тәмин итүче автоматик иминлек белән алыштыру.

- реагентларны дозировкалауның автоматлаштырылган жайланмаларын куллану чыгымнарны шактый дәрәжәдә киметергә мөмкинлек бирә. Шулай ук вакытта суның коррозия активлыгы кими, элек булган утырмалар акрынлап юкка чыгарыла, жиһазларны эксплуатацияләү вакыты һәм ремонт чор арта.

- автоматика һәм газ яндыргычларының яңа төрләрен, химводлы эзерләүнең автоматлаштырылган жайланмаларын, ешлык-жайга салынулы электр үткәргечле насос станцияләрен куллану котельныйларны тулы автоматлаштыру һәм диспетчерлаштыруны башкарырга мөмкинлек бирә, бу эксплуатация чыгымнарын, үзкыйммәтен, жиһәрелә торган жылылык энергиясенә тарифны киметергә мөмкинлек бирә.

2030 елга кадәр жылылык егәрлеге дефициты фаразланмый. Шуңа күрә жылылык йөкләнешен жылылык егәрлеге дефициты булган зоналардан жылылык егәрлеге

дефициты булган зоналарга бүлөп бирүне тээмин итүче жылылык челтэрлөрөн реконструкциялөү һәм төзү күздө тотылмый.

Гамәлдәге чыганаclarның суммар урнашкан егәрлеге Балык Бистәсе һәм аларның радиусы жылылык белән нәтижәле тээмин итү радиусы барлык жылылык йөкләнешләрөн каплау өчен житәрлек.

Перспективалы үсүне тээмин итү өчен жылылык йөкләнеше Балык Бистәсендә яңа төзелә торган объектларны проектлана торган автоном блок-модульле котельныйларга тоташтыру планлаштырыла.

Балык Бистәсе шп.да су белән тээмин итү жир асты чыганаclarыннан гамәлгә ашырыла. Хәзерге вакытта предприятие балансында һәм хезмәт күрсәтүдә 200 м³ озынлыктагы, 9 артезиан скважинасы (2003-2018 ел) тупланма сыйдырышлылыгы 16 м³ булган алты су алу жайланмасы урнашкан. Барлык скважиналарда тәүлеккә 1 230 м³ житештерүче ЭЦВ маркалы насослар урнаштырылган.

Суүткәргеч челтэрләрнең озынлыгы 69 км, шуларның 23% тирәсе корыч торбалар (15,9 км), аларны алмаштырырга кирәк, калганнары полимер материаллардан. Суүткәргеч челтэрләрнең яңын сүндерүне тээмин итү өчен 25 яңын гидранты урнаштырылган, ә шәхси секторда су куллану өчен 227 кое урнаштырылган.

Су белән тээмин итү проблемалары:

- эчә торган су санитария нормаларына һәм кагыйдәләренә туры килми, тозлар буенча катылык 3,1 тапкырга артык;
- су чистарту юк;
- су белән тээмин итү системасы канәгатьләнерлек хәлдә. Тузу ел саен арта, аварияләр саны артуга китерә, су жыю жайланмаларының бер өлеше төзекләнделерелгән санитария саклау зоналарына ия түгел.

Поселокта яшәүчеләрне эчәргә яраклы су белән тээмин итү максатларында түбәндәге чараларны үткөрү планлаштырыла:

- Лоцман тибындагы саклагыч электр жиһазларын барлык суүткәргеч скважиналарга урнаштыру;
- Балык Бистәсендә су үткөрү челтэрләрөн реконструкциялөү;
- булган су жыю корылмаларын реконструкциялөү һәм киңәйтү;
- яңа сулыклар төзү;
- су куллануны исәпкә алу төеннәрен кертү;
- насос жиһазларын экономияләерәк жиһазларга алыштыру;
- хосусый жайга салына торган электр приводын кертү, насосларның йөзмә жайланмасын урнаштыру;
- сулыкларны божралау, басым регуляторларын урнаштыру, челтэрләрнең гидравлик режимын оптимальләштерү.

Шул ук вакытта районның торақ пунктларында су белән тээмин итү мәсьәләсе бүген бик кискен тора. Су белән тээмин итү челтэрләрнең күбесе узган гасырның 70 нче елларында төзелгән һәм реконструкциялөүне таләп итә.

Агып төшүчө суларны чистартуу ш.т.п.та санитар-экологик торышны яхшыртууга юнөлдөрөлгөн чара булып тора. Чөнки канализациянең чистартуу корылмалары эшенең нәтижелелегенә, агып төшүчө суларны чистартуу дәрәжәсенә әйләнә-тирә мохитнең торышы да, халыкның сәламәтлеге дә бәйле.

2019-2021 елларда гамәлдәге БОСны Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында модернизацияләү алып барыла.

Агып төшүчө (яңгыр, кар суларын) суларны озату 9,2 км озынлыктагы канализация челтәрләре буенча канализация насос станциясе (КНС) аша башкарыла.

Канализация хужалыгын модернизацияләүнең төп юнөлешләре:

- агып төшүчө суларны транспортлауга, чистартууга электр энергиясе чыгымын киметү;

- пычрану күрсәткечләренең кимүе, су агу юлларын чистарту сыйфатын яхшырту, санитария - эпидемиологик вәзгыять;

- Төп фондларның тузуын киметү, канализациянең ышанычлылыгын арттыру.

Территорияләрне санитар чистарту

Торак пунктлар өчен нормаль санитария-гигиена шартлары тудыру, шул исәптән санитар төзекләндерүнең югары дәрәжәдә булуы зур әһәмияткә ия.

Балык Бистәсе ш.т.п., Анатыш, Полянка, Троицкий Урай, Масловка, Олы Елга, Балтач, Ямаш авылларында территорияләр планлы-регуляр төстә чистартыла. Калдыкларны жыю һәм алып китү расланган графиклар һәм маршрутлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

Балык Бистәсе муниципаль районында Балык Бистәсе ш.т.п. янында урнашкан каты көнкүреш калдыклары полигоны бар. Полигон 2002 елда файдалануга тапшырылган һәм 20 ел эксплуатацияләнә. Полигонның мәйданы 4,6 га, сыйдырышлылыгы - 62,5 мең куб. м тәшкил итә.

Каты көнкүреш калдыкларын аерым жыю мәсьәләсен халыктан икенчел чимал жыю буенча стационар яки күчмә кабул итү пунктларын оештыру юлы белән, каты көнкүреш калдыклары полигонында махсус чүп-чарны сортлау цехларын жиһазлау мәсьәләсен карарга кирәк.

Каты көнкүреш калдыкларын алдан сортлауны һәм аннан соңгы эшкәртүне оештырганда полигоннарда көнкүреш калдыкларын күмү күләмнәрен 40% яки аннан да күбрәккә киметергә, гамәлдәге полигоннарны куллану вакытын 2-2, 5 тапкыр арттырырга мөмкин.

Калдыклар белән эш итү системасын үстерү чаралары

Балык Бистәсе районы территориясенең пычрануын киметү максатларында каты көнкүреш калдыклары белән эшләүдә тәкъдим ителә:

-каты көнкүреш калдыклары полигонында сортировка комплексы төзү. Балык Бистәсе;

- каты көнкүреш калдыкларының жирлекара полигоннарын проектлау, төзү һәм жиһазлау;

- махсус жиһазландырылган контейнер мәйданчыкларында урнашкан контейнерларга каты көнкүреш калдыкларын жыю;

- урамнарның, майданнарның, скверларның чүпләнүен булдырмас өчен, калдыклар өчен чүп савытларының кимендә 30 литр сыйдырышлылыгын урнаштырырга;
- жирле үзидарә Советы каты көнкүреш калдыкларын чыгаруны гамәлгә ашыручы оешма белән берлектә махсус автотранспорт хәрәкәте графигын һәм территориядән көнкүреш калдыкларын алу графигын төзи һәм раслый.
- административ җавапчылыкка тартылган гаеплеләрне җәлеп итеп, юридик һәм физик затларның әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә хокук бозуларын ачыклау эшен көчәйтсә.

Таблица № 19. Районның экологик иминлеген тәэмин итү һәм торак-коммуналь өлкәсен яхшырту чаралары

№	Чара	Үтәү сроклар ы	Җаваплы башкаручы	Финансл ау чыганак лар, мең сумнарда	Чыганак
1	Рус Әшнәге авылында су белән тәэмин итү челтәрен төзү	2023 г.	ББМР БК Газлаштыру фонды (килешенү буенча)	17 000,00	ТР бюджеты
2	Шестая Речка авылында су белән тәэмин итү челтәрен төзү	2023 ел	ББМР БК Газлаштыру фонды (килешенү буенча)	15 600,00	ТР бюджеты
3	Балык Бистәс штп.да СОВ төзү	2022-2023 еллар	ББМР БК Газлаштыру фонды (килешенү буенча)	66 000,00	ТР бюджеты
4	Торак пунктларында торак төзелеше өчен яңа участокларны су белән тәэмин итү. Балык Бистәсе, Анатыш, Рус Әшнәге, Троицкий Урай, Дон-Урай, Олы Елга авыллары, гомуми озынлыгы 35 км.	2020- 2030 еллар	ББМР БК Газлаштыру фонды (килешенү буенча)	45 000,0	ТР бюджеты
5	Суүткәргеч челтәрләрен алмаштыру һәм ремонтлау өчен узара салым чараларын куллану	2022- 2024 еллар	ББМР БК жирле үзидарә органнары	-	-
6	Су югалту буенча жирлекләрдә үзәк су белән тәэмин итү системаларын мониторинглау. Су югалтуын киметү өчен чаралар күрү	2020- 2030 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)	-	-
7	Микробиологик су тикшеренүләре һәм катылыкны ачыклау өчен үзәк су системаларында су сыйфатын анализлау	2020- 2030 еллар	ББМР БК "Гигиена һәм эпидемиология үзәге"	-	-

			килешенү буенча)		
8	<p>Районның күпфатирлы йортларында һәм муниципаль учреждениеләрендә энергия ресурсларын куллануны исәпкә алу приборлары күрсәткечләрен дистанцион төшерү (алу) системасын гамәлгә кертү</p>	2020-2022 еллар .	ББМР БК	Коммерци я тәкъдиме н формалаш тыру буенча	гражданны р акчалары, ТР бюджеты , жирле бюджеттан финанслаг у принципла рында
9	Торак төзелеше өчен торак пунктларда яңа кишәрлекләргә газ белән тәмин итү. Балык Бистәсе, Анатыш ав., Рус Әшнәге ав., Троицкий Урай ав., Дон-Урай ав., Олы Елга авылы, 48 км озынлыктагы.	2020-2030 еллар	ББМР БК Газлаштыру фонды (килешенү буенча)	96,0	ТР бюджеты
10	Каты көнкүреш калдыклары полигонында сортировка комплексы төзү	2020-2025 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)	-	ТР бюджеты
11	Каты көнкүреш калдыкларының авылара полигоннарын проектлау һәм төзү һәм жиһазлау	2020-2030 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)	-	ТР бюджеты
12	Махсус жиһазландырылган контейнер майданчыкларында урнашкан авыл жирлекләрендә контейнерлар урнаштыру	2020-2022 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)	-	жирле бюджет
13	Урамнарда, скверларда һәм паркларда кимендә 30 литр сыйдырышлы урналар урнаштыру	2020-2022 еллар .	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)	-	жирле бюджет
14	Әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә юридик һәм физик затлар тарафыннан хокук бозуларны ачыклауга, гаепле кешеләрне административ жаваплылыкка тарту белән	2020-2030 еллар	ББМР БК жирле үзидарә органны	-	-

	комплекслы якын килү				
15	Район территориясендә урнашкан чишмәләрне саклау һәм төзекләндерү	2020- 2030 еллар	ББМР БК жирле үзидарә органны	-	-

7.3. Юлларны карап тоту

Авылның үсеше һәм сакланышы күбесенчә юлларның торышына бәйле. Районда 3 торак пунктка керү юллары норматив хәлгә китерелгән. Муниципаль юл фонды һәм вак таш-ком катнашмасы ярдәмендә торак пунктлардагы урам юллары төзекләндерелде.

2030 елга кадәр жирле эһәмияттәге гомуми файдаланудагы барлык автомобиль юлларын норматив хәлгә китерү планлаштырыла.

Жирле инициативаларга ярдәм итү программасын гамәлгә ашыруны дәвам итәргә кирәк, аның төп принцибы – финанслашу. Мәсәлән, районның 27 авылында яшәүчеләр үзара салым буенча референдумда катнаштылар. Акча юлларны төзекләндерүгә дә юнәлтелде.

Проблемалар:

- жирле эһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларының озынлыгының зур өлеше норматив таләпләргә җавап бирми торган;
- жирле эһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларын норматив хәлгә китерү өчен бюджет акчалары җитмәү;

Чаралар:

- ел саен финанслашу программасын тормышка ашыру;
- районның республика юл төзелеше программаларында катнашуы.

8. ББМР стратегиясен тормышка ашыру механизмы

Стратегия Балык Бистәсе муниципаль районы Советы тарафыннан раслана. Аны актуаль хәлдә тоту максатыннан, чаралар ел саен шуыша торган (тотрыксыз) планлаштыру ысулын кулланып тулыландырыла яки көйләнә. ББМР стратегиясе һәм аңа үзгәрешләр РСМда һәм офиста гавами тыңлауларга чыгарыла, шуннан соң ББМР Советы тарафыннан раслана.

ББМР стратегиясен тормышка ашыру өчен җаваплылык үзәге-ББМР Башкарма комитетының территориаль үсеш бүлегә.

ББМР Башкарма комитеты каршында баланс комиссиясе төзелә, анда квартал саен жирлекләренң социаль-икътисади үсеше планнарын тормышка ашыру мониторингы нәтижәләре карала һәм аларга төзәтмәләр кертү турында карарлар кабул ителә. Баланс комиссиясе составына ББМР Башкарма комитеты җитәкчесе, аның урынбасарлары, авыл жирлекләре башлыклары, бюджет барлыкка китерүче предприятиеләр җитәкчеләре, Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы, Татарстан Республикасы Авыл хужалыгы һәм азык-төлек министрлыгы һәм башка министрлыктар вәкилләре керә.

ББМРның әлеге стратегиясе ББМР составына керүче жирлекләрнең социаль-икътисади үсеше планнарын эшләү өчен нигез булып тора. ББМР стратегиясенен төп максатларыннан һәм бурычларыннан чыгып, авыл жирлекләренең социаль-икътисади үсеше планнары эшләнде, шуның нәтижәсендә ББМР стратегиясен тормышка ашыру нәтижәләлеген баяләү ББМР авыл жирлекләрен үстерү планнарын үтәүнең нәтижәләлеген баяләү белән өзлексез башкарылачак.

Үз чиратында, ББМР авыл жирлекләрен үстерү планнарын актуаль хәлдә тоту максатыннан, аларның чаралары шулай ук ел саен өч еллык шуыша торган (тотрыксыз) планлаштыру ысулын кулланып тулыландырыла яки төзәтелә. ББМР авыл жирлекләрен үстерү планнары һәм аларга үзгәрешләр ББМРда һәм офиста гавами фикер алышуларга чыгарыла, шуннан соң авыл жирлекләре башлыклары тарафыннан раслана.

9. ББМР стратегиясен тормышка ашыру чараларының жыелма исемлеге

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1.	Югары маржиналь культураларны 2021 елга 14500 гектарга житкерергә	2020-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), инвесторлар (киләшенү буенча)	54 000,0	Бюджеттан тыш
2.	селекция-нәсел эшен сыйфат ягыннан яңа дәрәжәгә күтәрергә	2020-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	25 000,0	Бюджеттан тыш
3.	КФХда һәм ШЯХларда жирләрдән файдалануның нәтижәләлеген арттырырга - барлык авыл хужалыгы жирләре эшкәртелергә тиеш	2020-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча)	-	-
4.	Хужалықлар житәкчеләренен, белгечләренен һәм башка хезмәткәрләренен квалификациясен даими күтәрү	2020-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча)	200,0	Бюджет
5.	Авыл хужалыгы житештерүчеләре арасында кооператив хәрәкәтен үстерү	2020-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	20 000,0	РФ бюджеты, Бюджеттан тыш

6.	Бөртекле культураларның югары уңыш уңыш бирэ торганнарын эйлэнешкэ кертү (көзгө арыш, бодай, кукуруз)	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	12 000,0	Бюджеттан тыш
7.	Югары житештерүчән авыл хужалыгы машиналарын сатып алып авыл хужалыгы техникасы паркын яңартуның интенсивлыгын арттыру	2020-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	2019-2021 – 720 000,0	РФ бюджеты, ТР бюджеты, Бюджеттан тыш
8.	«Кулон Агро»ЖЧЖнең 500 баш сыерга исәпләнгән өченче сөт комплексы төзелеше	2020-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), инвестор (килешенү буенча)	2020 – 80 000,0 2021-54 000,0	РФ бюджеты, Бюджеттан тыш
9.	150 башка исәпләнгән сыер абзары төзелеше	2022-2023 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), КФХ Григорьев А.П. (килешенү буенча)	28000,0	РФ бюджеты, ТР бюджеты, Бюджеттан тыш
10.	Дөнья дәрәжәсендәге авыл хужалыгы житештерүенең яңа заманча технологияләрен үзләштерергә сәләтле яңа югары житештерүчәнлекле, компьютерлаштырылган техникада эшли белүче белгечләрне, шул исәптән яшь белгечләрне, механизаторларны эзерләү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), «Балык Бистәсе агротехника келлияте» (килешенү буенча)	3 000,0	Бюджет
11.	Шәхси ярдәмче хужалыкларны мәгълүмати- консультация белән тәэмин итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча),жирле үзидарә органнары	-	-
12.	Шәхси ярдәмче хужалыкларга ярдәм программалары;	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары, АХ һ А И (килешенү буенча)	-	-

13.	Арендага алынган пай жирләре исәбенә азык белән вакытында тәмин итү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча) жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	-	-
14.	Шәхси ярдәмче хужалыкларны азык белән тәмин итүне оештыру;	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча) жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	-	-
15.	ШЯХларда житештерелгән артык продукцияне сату өчен ярминкәләр оештыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары, АХ һ А И (килешенү буенча)	-	-
16.	Кондитер эйберләрен житештерү буенча «Kisher» ЖЧЖ проектын гамәлгә ашыру.	2023-2024 еллар	ББМР БК, инвестор (килешенү буенча)	100 000,0	Бюджеттан тыш
17.	«Балык Бистәсе ХПП» ЖЧЖенең икмәк кабул итү пунктының модернизацияләү	2023 еллар	ББМР БК, инвестор (килешенү буенча)	80 000,0	Бюджеттан тыш
18.	«Клариус» ЖЧЖенең кларий жәене үрчетү заводы төзелеше	2023 еллар	ББМР БК, инвестор (килешенү буенча)	30 000,0	Бюджеттан тыш
19.	Кече һәм урта эшқуарлык субъектларына мөлкәти ярдәм;	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
20.	Кече һәм урта бизнес субъектларының Татарстан Республикасын һәм Россия Федерациясен яклауның төрле программаларында катнашуына ярдәм итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
21.	"Сафари Парк" булдыру	2020-2022 еллар	ББМР БК, инвестор (килешенү буенча)	-	Бюджеттан тыш
22.	Туризм өлкәсендә реклама-мәгълүмат эшчәнлегә үткәру	2022-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-

23.	Район брендын сувенирлар һәм магнитлар рәвешендә булдыру	2022-2024 еллар	ББМР БК,	-	Бюджеттан тыш
24.	Куллануга кирәкле инвентарьны, шулай ук техниканы (квадроцикллар, снегоходларны һ.б.) биреп, килүчеләр өчен балык тотуны оештыру	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	Бюджеттан тыш
25.	Туризм һәм рекреация өлкәсендә инвестиция активлыгын арттыру өчен уңай шартлар тудыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	Бюджеттан тыш
26.	Туристлык һәм тээмин итүче инфраструктураны үстерү	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	Бюджеттан тыш
27.	Халыкның авыруларын һәм мотивациясен иртә ачыклау өлешендә «Сәламәт булу» профилактик эшне көчәйтү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
28.	Халыкның аерым төркемнәрен диспансерлаштыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
29.	Диспансерлаштыру үткәрүнең сыйфатын күтәрү. Гомуми диспансеризация мәгълүматларыннан кинрәк файдалану, дөвалауның һәм диагностиканың эксперт бәяләүләре нигезендә халыкның үлү сәбәпләрен ачыклау, диспансеризация үткәрү буенча чаралар планын эшләү һәм гамәлгә кертү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
30.	Йогышлы хроник йогышлы булмаган авырулар һәм пациентлар белән авыручыларны тулы күләмдә диспансер күзәтүен оештыру һәм уздыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты

31.	Сәламәт яшәу рәвешен пропагандалау.	2020-2030 еллар	ИК РСМР, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
32.	Районга медицина кадрларын жәлеп итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
33.	Матди-техник базаны ныгыту.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
34.	«Сәламәт яшәу рәвешенә бирелгәнлекне формалаштыру» ведомствоара комитеты тәзу	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
35.	«Сәламәтлек саклау» һәм «Демография» милли проектларының индикатив күрсәткечләрен үтәү.	2018-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
36.	Мәктәпкәчә белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә ашыру	2019-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
37.	Белем бирүнең сыйфатын бәяләү системасын керту	2019-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
38.	Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балаларга, инвалид балаларга гомуми белем алу өчен шартлар тәэмин итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
39.	Укучыларны тулысынча тукландыру өчен шартлар тәэмин итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	22930,40	ТР бюджеты
40.	Мәктәпләрдә иң яхшы педагогларны саклап калу, яшь белгечләрне жәлеп итү өчен мораль һәм матди стимуллар системасын формалаштыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты

41.	Хезмэт базарын исәпкә алып, укучыларга укыту планын сайлау мөмкинлеген, булачак һөнәрне тәмамлаучыларны сайлау мөмкинлеген тәэмин итә торган профильле һәм профильле укыту кертүне дәвам итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
42.	Автобус паркын яңарту һәм тулыландыру (14 берәмлеккә)	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	30 000,0	ТР бюджеты
43.	Район психология-педагогика хезмәтен булдыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	1 460,0	ТР бюджеты, Жирле бюджет
44.	Дәрестән тыш һәм мәктәптән тыш эшчәнлекнең төрле рәвешләрендә эшләрүче балалар һәм яшүсмерләр санын арттыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
45.	100 урынлы Анатыш авыл мәдәният йорты төзелеше	2023 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	34834,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
46.	200 урынга Олы Елга авылы мәдәният йортына капитал ремонт	2023 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	41000,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
47.	100 урынлы Масловка авыл мәдәният йорты төзелеше	2024 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	41000,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
48.	200 урынга исәпләнгән Казак Чаллысы авыл мәдәният йортына капитал ремонт	2024 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	68477,36	ТР бюджеты Жирле бюджет
49.	50 урынлык Шестая Речка авыл клубы төзелеше	2025 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	31277,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
50.	Котлы Бөкәш авыл мәдәният йортын капитал ремонтлау	2025 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	35000,0	ТР бюджеты Жирле бюджет

51.	Мәдәният учреждениеләренә матди-техник базасын ныгыту: музыкаль инструментлар сатып алу; яктылык-тавыш техник жиһазлары; сәхнә костюмнары	2023 - 2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	1380,00 920,00 1000,00	ТР бюджеты Жирле бюджет
52.	Районның мәдәни-ял итү учреждениеләренә мәгълүмат-технологик инфраструктурасын булдыру: - компьютер жиһазлары сатып алу; - Интернет челтәренә тоташтыру; - Wi-Fi га кушылу;	2023-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	1350,0 230,0	ТР бюджеты
53.	Цифрлы мәгълүмат ресурсларын булдыру һәм алардан файдалану өлкәсендә мәдәният учреждениеләре белгечләрен компьютер компетентлыкны арттыру	2023-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча) «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	145,0	Жирле бюджет
54.	Сәламәтлекне саклау һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытыннан алда үлемне кисәтү. Халыкның уртача гомер озынлыгын һәм тормыш сыйфатын арттыру	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
55.	Сәламәтлекне ныгыту чараларында катнашуға кызыксыну тудыру, сәламәт яшәү рәвешенә индивидуаль беләм һәм күнекмәләрен үстерү	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
56.	Массакүләм физкультура-савыктыру һәм спорт дәрәсләрендә катнашуға районның спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен актив жәлеп итү	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-

57.	Уен майданчыклары, хоккей тартмалары, инвентарь белән тээмин итүдә жирле үзидарә органнарына ярдәм	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	Жирле бюджет
58.	Мәктәп һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларга физик тәрбия бирү сыйфатын арттыру	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	-	-
59.	Эшләүче яшьләр, хезмәткәр һәм гомумән район яшьләре арасында спорт-савыктыру чараларын оештыру һәм үткөрү	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	Жирле бюджет
60.	Сәламәт яшәү рәвеше формалаштыру һәм социаль-тискәре күренешләрне профилактикалау максатларында «Форпост» жәмәгать тәртибен саклау буенча яшьләр формированиесе эшчәнлеген гамәлгә ашыру	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	2 635,0	ТР бюджеты
61.	Физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәчелек чараларын жәлеп итү өчен шартлар тудыру.	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	-	-
62.	«Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район гражданнының өлешен арттыру	2022-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «БК ның мэгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча), районны сынау (тест уздыру) үзәкләре (килешенү буенча)	1 500,0	ТР бюджеты

63.	Универсаль спорт майданчыкларын төзү һәм реконструкцияләү	2022-2023 еллар, 2030 елга кадәр фараз	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	19 221,1	ТР бюджеты
64.	Хоккей тартмалары төзү, спорт жиһазлары сатып алу.Ел әйләнәсендә спорт корылмаларын куллану	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	3 500,0	ТР бюджеты

65.	<p>Балык Бистәсе районы территориясендә «Өченче яшь» Спартакиадасы кысаларында район, зональ һәм Республика физкультура-савыктыру, комплекслы, спорт чараларында халыкның урта һәм өлкән яшьтәге төркемнәре (ветераннар, өлкән яшьтәге кешеләр) затлары арасында чемпионатлар, беренчелекләр, ачык турнирлар үткөрү һәм катнашу</p>	2022-2023 еллар.	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)</p>	2 262,5	ТР бюджеты
-----	---	------------------	--	---------	------------

66.	<p>Гомуми белем бирү оешмаларында спортның уен төрлөрөн үстерү, шул исәптән ярышлар үткөрү:</p> <p>«КЭС-БАСКЕТТ» мәктәп баскетбол лигасы;</p> <p>"Кечкенә футбол - мәктәпкә!" гомумроссия проектын гамәлгә ашыру кысаларында мини-футбол буенча.</p> <p>“Президент ярышлары”, “Президент спорт уеннары” ярышларында һәм фестивалендә катнашу</p> <p>Популяр спорт-массакуләм чаралар уздыру («Милләтләр кроссы», «Россия чаңгы юллары» «Бөек Ватан сугышында Жиңүнең еллыгын бэйрәм итүгә багышланган район марафоны»).</p> <p>«Күн туп», «Алтын алка» бөтенроссия ярышларының район, зона республика этапларын үткөрү һәм аларның катнашуы.</p>	2022-2023 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)</p>	2 262,5	ТР бюджеты
-----	--	-----------------	--	---------	------------

67.	<p>Россия һәм халыкара ярышларда район спортчыларын эзерләүне һәм катнашуны тәмин итү</p> <p>Татарстан Республикасы спорт мәктәбе арасында укыту-тәрбия эшен иң яхшы куюга район конкурсын уздыру һәм республика смотр-конкурсында катнашу</p> <p>Жәйге чорда «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П)Ц» укучылары өчен уку-тренировка жыйнагының оештыру һәм үткәрү</p>	2022-2023 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)</p>	-	-
68.	<p>Балык Бистәсе муниципаль районының «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «Дельфин» спорт-савыктыру комплексы» МБУ, Балык Бистәсе муниципаль районы спорт объектлары арасында спорт-массакүләм һәм физкультура-сәламәтләндрерү эшен иң яхшы куюга район конкурсын уздыру турында нигезләмәләр эшләү, раслау һәм камилләштерү</p>	2022-2023 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча) «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), МБУ «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)</p>	-	-

69.	Физкультура-спорт юнәлешле мәгариф оешмалары (спорт мәктәбе) эшенә спортчы паспортын кертү	2022-2023 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча) «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), МБУ «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)	-	-
70.	Тәҗрибә һәм методик материаллар тарату максатында районның авыл җирлекләрендә, район предприятиеләрендә һәм учреждениеләрендә физик культураны һәм спортны үстерү буенча комплекслы эш тикшерүләре үткәру	2022-2023 еллар.	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), МБУ «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)	-	-
71.	«2021-2025 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының авыл яшьләре» муниципаль программасын гамәлгә ашыру	2023-2024 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	3 371,5	Җирле бюджет

72.	Урта һәм югары һөнәри белеме булган РСМР ның эшсез яшәүчеләренең эш белән тәэмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен эзерләү	2020-2030 еллар	ББМР БК, мәшгульлек үзәкләре (киләшенү буенча)	-	-
73.	Хезмәткәрләрнең хезмәт хақы артканда муниципаль преференциялар бирү буенча тәкъдимнәр эзерләү	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	-
74.	Алдыңгы сыйфатларны үстерү максатында урта һәм югары һөнәри белемгә ия кешеләр белән тренинглар үткөрү	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	-
75.	Урта һәм югары һөнәри белеме булган ББМР ның эшсез яшәүчеләренең эш белән тәэмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен эзерләү	2023-2024 еллар	ББМР БК, мәшгульлек үзәкләре (киләшенү буенча)	-	-
76.	ББМР урта һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның ихтыяжына анализ ясау һәм, кирәк булганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына эзерлек юнәлешләрен үзгәртү инициативасы белән чыгу	2023-2024 еллар	ББМР БК	-	-

77.	Сатып алу срогы кичектерелгән белгечләр өчен авыл жирендә аренда торагы төзү	2020-2021 еллар	ББМР БК, Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы икътисады районнары башлыклары белән берлектә, Татарстан Республикасы Президенты каршындагы Дәүләт торак фонды	-	ТР бюджеты
78.	Гаилә иминлеген иртә ачыклау һәм социаль куркыныч хәлдәге гаиләләрне һәм балаларны исәпкә кую буенча ведомствоара хезмәттәшлек	2030 елга кадәр	ББМР БК, “Доверие-Ышаныч” халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплексы үзәге (киләшенү буенча), Татарстан Республикасы Хезмәт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлыгының Балык Бистәсе муниципаль районындагы социаль яклау бүлеге, жирле үзидарә органнары	-	-
79.	Грант акчаларын жәлеп итү конкурсларында катнашу	2030 елга кадәр	ББМР БК, КБО (киләшенү буенча)	-	-
80.	Максатчан программалар эшләү	2024 елга кадәр	ББМР БК	-	-
81.	ББМРның капитал төзелеш, ремонт һәм модернизацияләү буенча республика программаларында катнашуы	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	ТР бюджеты
82.	Муниципаль юл фонды акчалары исәбеннән юл эшләре башкару	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	Жирле бюджет

83.	ББМР авыл жирлеклөрөнөң генераль планнарын һәм жирдән файдалану һәм төзелешләр кагыйдөләрен эшләү һәм раслау	2020-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	Жирле бюджет, ТР бюджеты
84.	Олы Елга авылында блок-модульле кибет төзү	2020-2024 еллар.	ББМР БК	3 000,00	ТР бюджеты
85.	Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында 90 кешелек балаларны савыктыру лагере төзелеше.	2020-2024 еллар	ББМР БК	40 000,00	ТР бюджеты
86.	Балык Бистәсендә яшьләр үзәге төзү.	2020-2024 еллар	ББМР БК	273 263,00	ТР бюджеты
87.	Шумбут авылында спорт майданчыгы төзү	2020-2024 еллар	ББМР БК	5 000,00	ТР бюджеты
88.	Авыл советлары биналарын капитал ремонтлау	2020-2024 еллар	ББМР БК	3 000,00	ТР бюджеты
89.	Күпфатирлы йортларга капитал ремонт	2020-2024 еллар	ББМР БК	6 700,00	ТР бюджеты, Жирле бюджет
90.	Котлы Бөкәш авылы мәдәният йортына капитал ремонт	2020-2024 еллар	ББМР БК	3 000,00	ТР бюджеты
91.	Балык Бистәсе районы торак пунктларында урамнарны яктырту челтәрләрен модернизацияләү	2020-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
92.	Рус Өшнәге авылында су белән тәмин итү челтәрен төзү	2023ел	ББМР БК, газлаштыру фонды (килешенү буенча)	17 000,00	ТР бюджеты
93.	Шестая Речка авылының су белән тәмин итү челтәрен төзү	2023 ел	ББМР БК, газлаштыру фонды (килешенү буенча)	15 600,00	ТР бюджеты
94.	Балык Бистәсендә СОВ төзү	2022-2023 еллар	ББМР БК, газлаштыру фонды (килешенү буенча)	66 000,00	ТР бюджеты

95.	Торак төзелеше өчен торак пунктларда яңа кишәрлекләрне су белән тәмин итү. Балык Бистәсе, Анатыш ав., Рус Өшнәге ав., Троицкий Урай ав., Дон-Урай ав., Олы Елга авылы, гомуми озынлыгы 35 км.	2020-2030 еллар	ББМР БК, газлаштыру фонды (килешенү буенча)	45 000,0	ТР бюджеты
96.	Үзара салым акчасын суүткәргеч челтәрләр алыштыруга һәм ремонтлауга куллану	2022-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
97.	Су югалту буенча жирлекләрдә үзәк су белән тәмин итү системаларын мониторинглау. Суны югалтуны киметү өчен чаралар күрү	2020-2030 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (килешенү буенча)	-	-
98.	Микробиологик су тикшеренүләре һәм катылыкны ачыклау өчен үзәк су системаларында су сыйфатын анализлау	2020-2030 еллар	ББМР БК, "Гигиена һәм эпидемиология үзәге"(килешенү буенча)	-	-
99.	Районның күпфатирлы йортларында һәм муниципаль учреждениеләрендә энергия ресурсларын куллануны исәпкә алу приборлары күрсәткечләрен дистанцион алу, төшерү системасын гамәлгә кертү	2020-2022 еллар	ББМР БК	Коммерция тәкъдимен формалаштыру буенча	гражданның акчалары, ТР бюджеты, жирле бюджеттан финанслашу принципларында
100.	Район торак пунктларында торак төзелеше өчен яңа участкаларны газ белән тәмин итү. Балык Бистәсе, Анатыш, Рус Өшнәге, Троицкий Урай, Дон-Урай, Олы Елга авыллары, озынлыгы 48 км.	2020-2030 еллар	ББМР БК, газлаштыру фонды (килешенү буенча)	96,0	ТР бюджеты

101.	Каты көнкүрөш калдыктары полигонында сортларга аеру комплексы төзү. Балык Бистәсе	2020-2025 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (килешенү буенча)	-	ТР бюджетты
102.	Каты көнкүрөш калдыктарының авылара полигоннарын проектлау һәм төзү һәм жиһазлау	2020-2030 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (килешенү буенча)	-	ТР бюджетты
103.	Авил жирлекләрендәге махсус жиһазландырылган контейнер майданчыктарында контейнерлар урнаштыру	2020-2022 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (килешенү буенча)	-	Жирле бюджет
104.	Урамнарда, скверларда һәм паркларда кимендә 30 литр сыйдырышлы урналар урнаштыру	2020-2022 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (килешенү буенча)	-	Жирле бюджет
105.	Әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә юридик һәм физик затлар тарафыннан хокук бозуларны ачыклауга, гаепле кешеләрне административ жаваплылыкка тарту белән комплекслы якын килү	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
106.	Район территориясендә урнашкан чишмәләрне саклау һәм төзекләндерү	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-

10. ББМР Стратегиясен гамәлгә ашыруның социаль-икътисадый нәтижәләлеге баяләү

ББМР Стратегиясен гамәлгә ашыруның социаль-икътисадый нәтижәләлеге билгеләнгән максатчан индикаторларга ирешү дәрәжәсе буенча баяләнә.

Стратегияне гамәлгә ашыруның төп нәтижәләре булачак:

- 2030 елга:

ТТПны 87% ка арттыру;

яңа житештерү куәтләрен ачу хисабына бюджетның тәмин ителеше;

көтелгән гомер озынлыгын 80 яшькә кадәр житкерү;

яңа 250 эш урыны булдыру;

уртача айлык хезмәт хакын 32 284 сумга кадәр (71%) житкерү.

- 2024 елга:

ТТПны 7 %ка арттыру;

инвестицияларне 65 %ка арттыру;

өстәмә рәвештә яңа 154 эш урыны булдыру, шул исәптән туризм тармагында; поселок (авыллар) эчендәге юлларны норматив хәлгә китерү, халыкны эчәргә яраклы сыйфатлы су белән тәмин итү.

Стратегия 2022-2024 елларга һәм Балык Бистәсе муниципаль районының 2030 елга кадәр үсеш перспективасы белән эшләнган.

ББМР Стратегиясе чараларын гамәлгә ашыру районның сәнәгать потенциалын ныгытырга, аның социаль-икътисадый үсешен көчәйтәргә, халыкның мәшгульлеген арттырырга һәм район бюджетының салым һәм керем өлешен арттырырга мөмкинлек бирәчәк.

Таблица № 20. 2030 елга кадәр стратегиянең максатчан күрсәткечләренен төп күрсәткечләре

Күрсәткечләр	Еллар	2019	2020	2021 (бәяләү)	2022	2023	2024	2025	2030
ТТП үсеше темплары чагыштырма бәяләрдә, %	База сценарие буенча	101,1	101,2	101,2	101,2	101,3	101,3	101,3	101,4
Хезмәт житештерүчәнлеге (агымдагы бәяләрдә ТТП), икътисадта эшләнүчеләр саны/	База сценарие буенча	0,59	0,61	0,63	0,65	0,67	0,68	0,69	0,73
Халыкның уртача еллык саны, мең кеше.	База сценарие буенча	24,89	24,53	24,17	24,22	24,28	24,34	24,46	25,68
Эшсезлек дәрәжәсе, %	База сценарие буенча	0,46	0,43	0,42	0,42	0,41	0,41	0,40	0,38
Эшләнүчеләрнең исемлектәге уртача саны, кеше.	База сценарие буенча	4394	4300	4295	4255	4234	4210	4220	4290
Бер кешегә исәпләгәндә торакның гомуми мәйданын тәмин итү, кв. метр	База сценарие буенча	32,5	33,5	34,5	34,6	34,7	34,9	35,0	35,5
Систематик рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүче халыкның өлеше, %	База сценарие буенча	51,70	52,40	52,80	53,30	54,60	55,0	57,30	63,00
Туристлар саны, кеше.	База сценарие буенча	2050	2120	2150	2190	2230	2250	2320	2500
ТТПда кече һәм урта бизнес өлеше, %	База сценарие буенча	37,6	38,7	39,5	41,2	42,7	43,8	44,7	49,2
Кече (микропредприятиеләрне дә кертеп) һәм урта предприятиеләр (гамәлдәге бәяләрдә) әйләнешенен үсеш темпы 2030 елга, %	База сценарие буенча	179,9	200,1	221,8	226,3	230,9	235,4	240,1	280,9